

J. G. P.

Slovanska knjižnica

SIN

Rodbinska drama v 4 dejanjih

Spisal

Engelbert Gangl

~~~~~  
Snopič 91-92-93.  
~~~~~

V GORICI

Tisk. in zal. „Goriška Tiskarna“ A. Gabrčnik
1899.

Rudolf Inemann kot Ciril.

... Kaj pomeni to govorjenje, ta šepet, ta šum? ...

(IV. dejanje, 6. prizor.)

Engelbert Gangl

Sin

Tiskala in založila
Goriška Tiskarna A. Gabršček
V Gorici 1899.

Vse pravice so pridržane.

Rokopisno razmnoževanje je prepovedano.

Antonu Aškercu

Osebe:

ANTON SLEMENEC, posestnik in nižji davčni uradnik
v pokoju.

MARIJA, njegova žena.

TILKA,

CIRIL, } njiju otroci.

METOD, }

MATEJ SLAK, imovit trgovec in Slemenčev prijatelj.

MARICA, njegova hči.

Dr. IVAN TRDINA, okrožni zdravnik.

HELENA, njegova sestra.

OROŽNIŠKI VODJA.

META, Slemenčeva služkinja.

POGREBCL.

Dejanje se vrši v mestecu Radovici pri Slemencu.

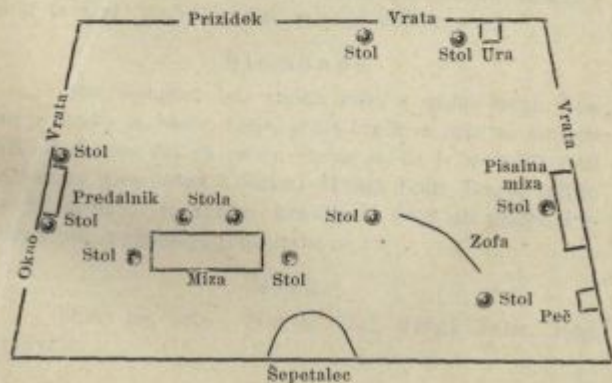

Dekoracija.

Prvo, drugo in tretje dejanje: Soba v Slemenčevem stanovanju. V ozadju prizidek in vrata, na levi in desni vrata, na levi tudi okno. Poleg vrat v ozadju na vsako stran po en stol. Nekoliko od desnega stola stara stenska ura v obliki ozke omare. Ob desni steni peč in pisalna miza s stolom. V ospredju zofa in dva stola. Na levi miza, na nji album s fotografijami, ob nji štirje stoli. Ob levi steni predalnik, na njem namizno posodje in svetilnica. Na vsako stran predalnika po en stol. Soba je opravljena preprosto, vendar čedno in okusno.

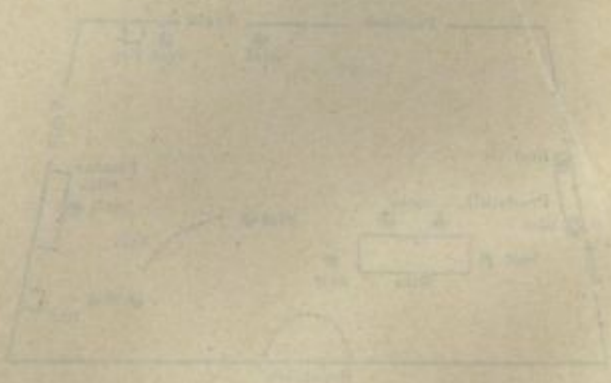
Četrto dejanje: Dekoracija ista, le stolov in mize ni več v sobi. Prizidek je zagrujen s temno zaveso. V njem stoji mrtvaški oder, na njem črna rakev, ob nji gore sveče.

Levo in desno od režiserja.

Diagram

The diagram illustrates the layout of a room, showing the placement of various furniture items and fixtures. The room is roughly rectangular with a semi-circular protrusion on the bottom edge. The layout includes a large rectangular table in the center, a smaller table to the left, and a chair positioned near the bottom center. There are also several smaller rectangular shapes scattered throughout, possibly representing other furniture or fixtures. The drawing is a simple line sketch on a light-colored background.

PRVO DEJANJE.

PRVI PRIZOR.

Anton Slemenec pride skozi vrata na desni. Matej Slak vstopi ob istem hipu skozi vrata v ozadju.

Slak.

(Mož devetinpetsdesetih let, srednje rasti, prikupnega, dobrovoljnega lica, nekoliko osivelih las s plešo in kratkih, sivih brk. Opravljen je čedno, okolo vratu mu visi zlata verižica za uro.) O, bravo, bravo, Anton! Torej si že na nogah? Bog te živi! (Odloži klobuk in stopi k Slemencu.)

Slemenec.

(Star šestdeset let, visoke rasti, v spalni suknji. Lice mu je upadlo in blede. Lasje, polna brada in brke so mu osiveli. Hodi ves čas ob palici. Pozna se, da je ravnokar vstal od bolezni. Gre počasi k Slaku.) Hvala bodi Bogu, toliko je že dobro, da lahko krevljam vsaj ob palici. Pozdravljen, prijatelj! (Pozdravita se.)

Slak.

(Stiska mu roko.) Bog te živi, dragi Tone, Bog te živi!

S l e m e n e c.

Ej, to je bila huda bolezen! Toda sediva! Težko stojim, in ti nemara tudi lažje sede poslušaj.

S l a k.

Kaj hočemo! Stari smo že, in človeka že težko nosijo noge. (Sedeta na zofo. Slemenec na desno, Slak na levo.)

S l e m e n e c.

Veš, tako je bilo, kakor bi mi kdo izpil kri in razmetal ude po postelji. Saj me je vendar nekaj moža, pa sem dejal: Tone, treba bo na oni svet!

S l a k.

Ko bi ne imel dr. Trdine, Bog ve, če bi ne bilo res tako.

S l e m e n e c.

Saj sem vedno dejal: Dr. Trdina je mož in zdravnik, da je malo takih. Bog mu daj zdravje — rešil me je bolezní in smrti!

S l a k.

Torej si zadovoljen, da ti bo zet?

S l e m e n e c.

Kaj bi ne bil! Pa kako so to napravili na skrivnem! Doktor je hodil k meni, pa se je zagledal v mojo Tilko. Skoro bi dejal: ozdravil je mene, a zbolel je sam.

S l a k.

No, seveda, če misliš, da je ljubezen bolezen.

S l e m e n e c.

Ej, če pomisliš na ono dobo, ko si sam zdihoval in tožil, pa reci, prijatelj, da nisi bil resnično bolan!

S l a k.

No, kajpada! Res je, res!

S l e m e n e c.

Glej, Matej, tako je imela moja bolezen tudi dobro stran. Povem ti kar naravnost, da sem vesel te združitve. In ko so mi to povedali med boleznijo, sem dejal tako na tihem k Bogu: Glej, zdaj me pa kar vzemi, ljubi Bog! (Zamisli se.)

S l a k.

Od sreče si si želel smrti. Pa kaj ti je, Tone?

S l e m e n e c.

Zdaj me pa kar vzemi, ljubi Bog, sem dejal, samo — samo to mi še daj pred smrtjo, da vidim še enkrat njega, sina svojega — Cirila!

S l a k.

Ah, Bog daj, Bog daj!

S l e m e n e c.

Da, tako-le sem zdihoval sto in tisočkrat! Metod je preskrbljen: skoraj bo imenovan davkarskim pristavom, priden je in pošten in lahko bo srečno živel. Tilka se omoži in dobi dobrega in plemenitega moža. Žena moja živi lahko pri tem ali onem — samo Ciril, Ciril!

Slak.

Bog sam vedi, kam se je izgubil! Koliko časa že nisi čul o njem?

Slemenec.

Pet let! O, kako dolga so ta leta!

Slak.

Škoda Cirila, škoda! Pri meni v prodajalnici je bil delaven in pošten.

Slemenec.

Pa pride nekega dne in pravi: Sam svoj hočem biti! Daj mi denarja, da si ustanovim svojo prodajalnico in da se oženim!

Slak.

Da, da, tako je bilo! Pa ti mu nisi dal denarja?

Slemenec.

Kako naj mu ga dam, če ga sam nimam? »Bodi pameten, Ciril,« sem mu dejal. »Glej, rad bi ti dal denarja, a kje naj ga vzamem? Če ti dam vse, kar imam in če prodam vse, kar je mojega, bi ne bilo zadosti. Počakaj še, saj si še mlad, in z božjo pomočjo bo že kako!« Ali Ciril je imel že kot otrok nenavadne lastnosti, je imel že takrat na sebi nekaj, kar me je navdajalo s skrbjo in strahom, in moje besede niso nič veljale.

Slak.

Vem, vem! Izginil je čez noč, in od tedaj ni sledu o njem.

S l e m e n e c.

Vprašal sem ga in prosil: »Povej, Ciril, s katero se hočeš oženiti?« »To vem sam,« je dejal, »čisto sam vem to, niti ona ne ve, ki jo moram imeti! Ali jo naj prosim sedaj, ko nimam nič? Daj mi denarja, oče, če me hočeš še imeti!«

S l a k.

O, ta trma, ta trma naših otrok!

S l e m e n e c.

Pijančeval je, zanemarjal službo in mi delal sramoto! In kakor si dejal: Izginil je čez noč. In od tedaj ni sledu o njem! Moj Bog, moj Bog, kako me to boli!

DRUGI PRIZOR.

Meta vstopi skozi vrata v ozadju in prinese časopise s pošte.

Prejšnja.

S l e m e n e c.

Kaj je, Meta?

Meta.

To je pripeljala pošta. (Da Slemencu časopise in odide skozi vrata v ozadju.)

TRETJI PRIZOR.

Prejšnja.

S l e m e n e c.

(Odvije časopis.) No, da vidimo kaj je novega.

Slak.

(Takisto. Bere na tihem.) No, da vidimo! — Čuj, čuj!

Slemenee.

Kaj pa?

Slak.

To so strašni ljudje! Poslušaj! (Bere.) Dunajski tvrdki Adler in Comp. je oplenił nje poslovodja Artur Neuberg blagajnico, odnesel do 10.000 gold. in izginil. Policija išče tatu, pa ga še ni dobila.

Slemenee.

Jej, jej, kakšni so ljudje!

Slak.

Čuj dalje! (Bere.) Artur Neuberg je samec, bolj visoke rasti, črnolas, ima samo brke, govori več jezikov...

Slemenee.

Pojdi, pojdi! Koliko je takih črnolasih, visokoraslih, brkastih ljudi! Kdo ga bo našel? Nihče!

Slak.

Bog ve, kje je že tam onkraj morja. (Dene časopis iz rok).

ČETRTI PRIZOR.

Marija pride z leve. Prejšnja.

Marija.

(Šteje petdeset let, prijaznih lic in posivelih las. Nosi črno krilo in temnopisan, ohlapen jopič. V laseh ima črno pentljo, ki je obrobljena s čipkami. Govori in se vede vdano in srčno.) Gospod Slak, dober dan, dober dan!

Slak.

Bog daj, gospa! (Vstane in jo pozdravi.)

Marija.

No, kje pa imate Marico?

Slak.

I, preden se odpravi z doma, traja dokaj časa. Toda vsak hip mora priti. Kaj pa vendar namerjate danes?

Slemenec.

Dejal sem ženi: Glej, ženka ljuba, vstal sem od bolezni —

Marija.

In povabi za nocoj prijatelja Slaka pa golobičico Maričico, da bomo zbrani v prijateljskem krogu.

Slak.

No, tako je prav, tako! Lepa hvala, Tone, da si mislil tudi name!

Slemenec.

Kaj bi ne! Kadar sem vesel, kar ne morem biti sam, zlasti brez tebe ne, Matej dragi!

Marija.

(Važno.) In danes bomo obenem praznovali slovesno zaroko.

Slak.

Hčerke Tilke in gospoda doktorja Ivana Trdine?

Slemenec in Marija.

Da, tako, tako!

Slak.

Ali je gospod doktor že tu?

Slemenec.

Ni ga še.

Marija.

Odpeljal se je namreč v Ljubljano —

Slemenec.

Ker pride njegova sestra.

Slak.

A tako, tako! Sestra pride, sestra. No seveda —

Slemenec.

Da, z Dunaja menda pride.

Marija.

Da! Tamkaj je v službi v neki prodajalnici.

Slemenec.

No, in doktor je menil: Ker ste vsi člani vaše rodbine —

Marija.

Vsi člani?

Slemenec.

Doktor je tako rekel, ne jaz! Ker ste vsi člani vaše rodbine, pa bodi še moja sestra na svatbi.

Marija.

Menim, da se vsak hip pripeljeta.

Slak.

Torej bomo imeli nočoj prav lep večer.

Slemenec.

Bog daj, da bi bil!

Marija.

Prosim, gospod Slak, izvolite stopiti tam v ono sobo, da tu nekoliko pospravim in pripravim za večerjo. (Pokaže na desno.)

Slemenec.

(Počasi vstane. Šaljivo.) Pojdi prijatelj, pojdi! Kjer gospodinji ženska, tam smo moški odveč.

Marija.

Kajpada! Kaj bi tako govoril, Tone? Saj ne morete biti brez nas.

PETI PRIZOR.

Marica in Metod vstopita v ozadju. Prejšnji.

Slemenec.

No, kako sta se pa vidva našla?

Marica.

(Stara je devetnajst let, srednje rasti in idealno lepega lica. Oblečena je v belo pomladno obleko. Preprosto spletene lase kostanjeve barve ji krije bel slamnik, ki je okrašen s poljskimi cveticami. Na rokah ima bele svilnate rokavice, v desnici drži bel solnčnik.) Kar tako slučajno.

Slak.

Pozdravi vendar prej gospo in gospoda!

Marija.

Saj smo domači, prav domači.

Marica.

Saj sem hotela, pa nisem mogla, ker me je gospod Slemenec vprašal . . . Poljubljam roko, gospa! Klanjam se Vam, gospod Slemenec!

Slak.

Tako, tako, Marica! No, slučajno, praviš, sta se našla?

Metod.

(Šteje dvajset let. Slok, lep človek v sivi poletni obleki. Črnolas je z brčicami enake barve.) Srečala sva se na cesti.

Marica.

In ker je bil obema isti pot, sva šla in prišla skupaj. Kje pa je Tilka?

Marija.

Tam je — menda v kuhinji. Potrudite se tjakaj, gospodična! Metod, odvedi Marico! (Odide z možem in s Slakom na desno, Marica hoče za njimi.)

ŠESTI PRIZOR.

Prejšnja.

Metod.

Marica!

Marica.

Kaj bi pa radi?

Metod.

Že zopet tako vprašanje! Tebe si želim, srce!

Marica.

Saj sem ti dejala že tolikokrat, da sem samo tvoja, Metod!

Metod.

Sedi nekoliko, da se kaj pogovoriva! Malokdaj sva sama. Kadar pridem k vam, najdem pri tebi očeta, kadar prideš ti k nam, pa je nama tudi vedno kdo na poti. (Sedeta na zofo. Metod na levo, Marica na desno.)

Marica.

(Po kratkem molku.) Bo li kdaj drugače, Metod?

Metod.

Kako to vprašaš, Marica? Drugače? Seveda bo, saj mora biti!

Marica.

Takrat, kaj ne, ko bom tvoja še bolj kakor sem sedaj, ko bom tvoja tako javno, pred vsem svetom — kakor se pravi —

Metod.

Žena hočeš reči — soproga!

Marica.

Da, tako, tako! Toda ne vem — kar misliti si ne morem, da bo res kdaj tako.

Metod.

Ker si — dejal bi — preboječa... Pa zakaj vendar skrivava svojo ljubezen?

Marica.

Kaj ti veš, Metod, kako mi je ob misli, da sva samo dva na svetu, ki veva, da sva svoja! Ne morem ti povedati! Ah, kako bi rekla? Vidiš, tako sladko mi je kakor tedaj, če se ti oklenem ob vratu in ti tako-le obvisim na ustnih! (Oklene se ga in ga poljubi.)

Metod.

Umejem te, srček moj! A tudi jaz sem srečen, najsi samo mislim nate. Koliko bolj pa čutim sladkost ljubezni še-le tedaj, ko mi zagori tvoj sladki poljub na ustnih, tako-le! (Poljubi jo.) Še enkrat! (Zopet jo poljubi.)

Marica.

O, ti moj Metodek! Tako-le bi bila vedno s teboj!

Metod.

Pa govoriš in hočeš, da morava molčati. Čemu to? Zdajci naj kdo zaropoče tam za vrati, mi precej skočiš iz objema; oblije te rdečica — in: »Gospod Metod, gospod Metod!...«

Marica.

Ne huduj se, dragec moj! Počakaj še eno leto, potem bom govorila tudi jaz drugače.

Metod.

Takrat poprosim tvojega očeta za to-le ročico. (Poljubi ji roko.)

Marica.

Da, in dal ti jo bo in blagoslovil bo naju. Misliš li, da ne?

Metod.

Če si mislim, da si bogata, da je tvoj oče trgovec in da bi dobil za zeta najrajši imovitega trgovca —

Marica.

Takrat seveda dvomiš. Pa ne boj se, Metod! Dejala bom očetu: Vidiš, vsega imaš, atek moj, tudi mene imaš, ki te ljubim — samo njega nimaš, ki je moj, to je moj Metod!

Metod.

Res? Tako porečeš svojemu očetu?

Marica.

Da, tako, kakor sem tebi sedaj. Pa še več mu porečem, o, misliš-li, da se bojim?

Metod.

No, in kaj mu še rečeš?

Marica.

Tako-le: Atek moj, ne bodi trmast in dovoli, da vzamem Metoda, sicer ostavim pri tej priči tvojo hišo — in grem! In dejal bo: Vzemi si ga in imej ga! — Misliš, da bi me pustil od sebe?

Metod.

(Smeje.) Saj bi tudi ne šla.

Marica.

Tako? Šla bi, prav gotovo bi šla, in nikdar več bi me ne videl!

Metod.

(Resno.) Tako bi naredila, kakor je moj brat, kaj ne?

Marica.

(Takisto.) Da, kakor je tvoj brat! — Oh, tvoj brat! Ali še nič ne veste o njem?

Metod.

Čisto nič.

Marica.

O, kako dobro se ga še spominjam!

Metod.

Rad te je videl in vedno je govoril o tebi.

Marica.

Kadar sem šla v šolo, me je čakal sleharni dan na prodajalniškem pragu in me je tako globoko gledal z velikimi, živimi očmi, da mi je kri udarila v lice. »Z Bogom, gospica Marica! Bodite pridni in mislite kaj name!« Kakor bi zdaj-le govoril, tako čujem njegov glas.

Metod.

Potlej je pa izginil in vse ostavil: dom in starše in nas! Tebi pa tega ne bo treba, Marica!

Marica.

Dokler imam tebe — kam naj bi šla odtod?
(Začujeta govorjenje na levi.) Pst, čuj, Metod! Nekdo prihaja.

Metod.

(Vstane.) Ravno sedaj!

Marica.

(Vstane.) Ne zabi, kar sva govorila, dragee!
(Poljubi ga.)

SEDMI PRIZOR.

Tilka pride z leve. Prejšnja. Marica stoji na levi, Tilka v sredi in Metod na desni.

Tilka.

(Stara je dvaindvajset let precej visoke, vitke rasti, prikupnega, nežnega lica. Opravljena je čedno, domače. Ima dolg, ohlapen predpasnik, ki je spet na hrbtu. Plave lase ima spletene v dve dolgi kiti, ki se ji spuščata po hrbtu. Vede se ljubeznivo, simpatično.) O, Marica! Tu si torej in ne da bi se oglasila pri meni.

Marica.

Saj sem prišla ravnokar.

Tilka.

Maruška, kaj vendar govoriš! Kdaj sem že čula glas tvojega papa!

Marica.

Glas mojega papa ni moj glas.

Metod.

Saj ni prišla ž njim gospica Marica.

Marica.

In če si vedela, da sem tu, zakaj nisi sama prišla semkaj?

Tilka.

Ker vaju nisem hotela motiti.

Marica.

Motiti? Kako to?

Tilka.

O, Marica, zakaj si taka?

Metod.

Kaj ti je vendar? Kako to govoriš, Tilka?

Tilka.

O, Metod, zakaj si tak?

Marica.

Ne umejem te kar nič!

Tilka.

(Udari v smeh.) Kar nič, Marica? Ti tudi nič, Metod? Otroka, prosim vaju! To-le moje oko — ej, njemu ne uide nobena stvarca! Marica, bodi mi odkritosrčna in povej, ne poznaš-li nekega Metoda? In ti, bratec Metod, ali ne poznaš neke Marice, Marice Slavkove mislim? — Hm, kako zdaj stojita! No, Marušica! No, brat Metodek!

Marica.

Kako pa ti to veš?

Tilka.

Kaj pa?

Marica.

No —

Tilka.

Da sta zaljubljena?

Marica.

Oh!

Metod.

Tilka!

Tilka.

Kaki zdihi so to! (Posuema.) Oh!... Tilka! (Smeje se.) Kako bi ne vedela!

Marica.

Jaz ti nisem povedala.

Tilka.

In to ravno ni lepo! Ti mi tudi nisi povedal, Metod, kaj ne?

Metod.

Niti besedice!

Tilka.

In to tudi ni lepo! Glej, pa vendar vse vem. Kadar vidim vaju, najsi smo kjerkoli, kako se iščeta s pogledi, kako se vama na tihem izvijajo zdihi, kako sta molčeča in nemirna — kaj si morem drugega misliti, nego da sta zaljubljena drug v drugega tako kakor —

Metod.

Kakor ti v svojega Ivana.

Tilka.

Bodisi — kakor jaz v Ivana. Pa ne bojta se! Če se hočeta ljubiti skrivaj, ljubita se! Skrivna ljubezen je najslajša. Jaz bom molčala. Saj zdaj tudi nimam prav časa, da bi mislila na vaju, ko imam sama s seboj dovolj posla.

Marica.

In kje imaš ženina?

Tilka.

V Ljubljano je šel po svojo sestro Heleno. Oh, tako dolgo se ne vrne. (Gre k oknu.) Kolikokrat sem že bila danes pri tem oknu in sem gledala po trgu, ali se že ne pelje moj Ivan — pa ga ni tako dolgo! — Zdaj! — (Poslušaj.) Oh, zmotila sem se zopet. Veš, da sem jako radovedna na njegovo sestro. Pravil mi je Ivan že tolikokrat o nji.

Marica.

Pa ostane dlje časa pri vas?

Tilka.

Ne vem, kako ukrene. Lahko bi pač ostala za zmeraj.

Metod.

Ne verjamem. Navajena je na veliko mesto in pri nas bi se samo dolgočasila. (Začujejo ropotanje voza.) Zdaj, čuj! Voz drdra.

Tilka in Marica.

(Poslušata.) Res! Voz je!

Tilka.

(Steče k oknu.) Da, on je in ž njim Helena! Oh, Ivan! (Pozdravlja ga.) Čakaj, precej pridem! (Kliče.) Meta! Meta! Pojdite z menoj!

OSMI PRIZOR.

Prejšnji. Meta pride z leve. Dr. Ivan
Trdina in Helena.

Meta.

Gospodična!

Tilka.

Pojdite z menoj, da znosite gori kovčege. Rav-
nokar sta se pripeljala. (Odhiti z Meto skozi vrata v
ozadju.)

Metod.

Vidiš, kako je srečna Tilka!

Marica.

Od srca ji privoščim to srečo! Bog daj, da bi
bila tudi midva kdaj tako srečna. (V tem vstopijo Tilka,
dr. Trdina, Helena in Meta, ki ostane pri vratih. Drugi se
vstopijo tako: na levi Tilka, Trdina in Helena, na desni Metod
in Marica.)

Tilka.

(Meti). Nesite kovčege v sobo, ki je pripravljena
za gospico Heleno!

Meta. (Odide na levo.)

Tilka.

In sedaj Vas naj še enkrat objamem, gospica Helena! (Objame jo.) Tako! (Zagleda Marico.) A, pardon! Predstavljam Vam prijateljico svojo — Marico!

Helena.

(Zanimivega, izrazovitega, nekoliko upadlega lica, visoke, sloke rasti. Šteje šestindvajset let. Oblečen ima potni plašč, preko leve rame ji visi črna torbica. Pokrita je z belim slamnikom, ki ima črn trak, okolo katerega je ovit bel pajčolan. Beseda in kretanje sta ji bolestni, trudni.) Jako me veseli, da Vas poznam. (Pozdravita se.)

Trdina.

(Jako simpatičen mož tridesetih let. Ima plave, visoko počesane lase in polno, ob straneh pristriženo brado enake barve. Ko vstopi, sleče vrhno suknjo. Oblečen je v sivo potno obleko. Vede se elegantno in obenem preprosto.) Tu je gospod Metod, brat Tilčin.

Helena.

(Nakloni se mu.) Prav veseli me!

Metod.

(Takisto. Pozdravita se. Potem stopi Metod na levo. Dame sedejo na zofu in stole. Trdina stopi k njim.)

Trdina.

Toda povem vam, da se ne bomo ogovarjali tako tuje in se vikali med seboj!

Tilka.

Res je, vsi smo že domači.

Trdina.

(Pokaže na Heleno.) Samo ta je še tuja med nami.
Helena, tikaj se z mojo nevesto in njenim bratom!

Helena.

(Vstane.) Prav tako! Medve sva sestri, Tilka!

Tilka,

(Vstane.) Oh, kako sem tvoja! (Poljubita se.)

Helena.

(Stopi k Metodu.) Daj mi roko, Metod!

Metod.

(Da ji roko.) Ker ne smem lica, ti poljubljam roko,
Helena. (Poljubi ji roko ter stopi na levo.)

Tilka.

Pa naše Marice tudi ne smeš pozabiti, Helena!

Helena.

Pa bodiva še medve sestri! (Gre k Marici.)

Marica.

Bodiva kakor sva s Tilko! (Poljubita se.)

Tilka.

(Nagajivo.) Ti si pa pozabil name, Ivan?

Trdina.

Oh, duša moja! (Poljubi jo.)

Tilka.

In sedaj pojdi, Helena, da te odvedem v tvojo sobico in da te predstavim papa in mama pa gospodu Slaku, Maričinemu očetu, ki je tudi sedaj pri nas!

Trdina.

In kje so vsi?

Metod.

Tamkaj so. (Pokaže na desno.)

Tilka.

Pojdi, Helena! Samo pozdraviš jih.

Helena.

Nekoliko se moram tudi očediti. Vrnem se precej. Na snidenje! (Odide s Tilko na desno.)

Metod in Marica.

Vrni se skoraj, Helena!

DEVETI PRIZOR.

Prejšnji. Pozneje Tilka.

Trdina.

(Sede k mizi.) Kako utruđi človeka potovanje.

Marica.

(Sede na zofu.) Seveda. če gre na pot kdo izmed nas, ki sedimo vedno doma.

Metod.

(Sede na desno poleg Marice.) Kako je pač srečen tisti, ki more med svet, med ljudi!

Trdina.

Da, da, med svet, med ljudi! A dom je dom!
Ta sveti mir pod domačo steho! — No, kako je danes
očetu, Metod?

Metod.

Hvala, doktor! Prav dobro. Nekam posebno
dobre volje je.

Marica.

Papa in jaz sva tudi povabljena.

Trdina.

Kam pa?

Marica.

K Slemenčevim.

Trdina.

Tako?

Metod.

Tebi na čast.

Marica.

In Vaši sestri.

Trdina.

O, kolika pazljivost!

Tilka.

(Vstopi z desne.) Tako! Sedaj se poznamo vsi s
Heleno.

Marica.

Ali je že dolgo na Dunaju?

Trdina.

Dolgo je že temu, dolgo! (Tilka sede k Trdini.)
Tisto leto, ko sem končal gimnazijske študije, sem

bil že sam s svojo sestro. Umrli sta mi oče in mati kmalu drug za drugim. Najin varuh je prodal na mojo prošnjo zapuščeno posestvo, in z denarjem, kar ga je zanje izkupil, sva šla s sestro na Dunaj. Jaz sem se posvetil zdravilstvu, ona je vstopila v prodajalnico, kjer je ostala do sedaj. Skromno sva živela ob tem, kar sva prinesla z doma in kar je služila sestra. Končal sem študije v določenem času in se naselil kot okrajni zdravnik. Mislil sem precej pri odhodu z Dunaja, da vzamem sestro k sebi, čim se kje ustanovim, da mi gospodinji — a ni hotela k meni. Dejala je vedno, da že pride, a da se sedaj še težko loči od velikega mesta, kjer se je docela privadila. No, zdaj sem dobil drugo gospodinjjo — to zlato srce! (Pokaže Tilko.)

Metod.

A nekoliko dni ostane Helena vendarle pri nas.

Trdina.

Moja želja je, da bi vedno ostala. Saj bi ti bilo vseč tako, Tilka?

Tilka.

In kako bi bila vesela!

Trdina.

Ne vem pa, ali bo hotela ostati pri nas.

Metod.

Zakaj bi neki ne hotela?

Trdina.

Ko bi vedel, zakaj! Že spotoma sem jo prosil, a ni se mi hotela vdati. Opazil sem, da se je jako izpremenila v tem času.

Marica.

Ni li bila vedno taka?

Trdina.

Nikakor ne! Helena je bila veselo, živahno dekle. Najsi sva časih živela ob samem kruhu, vedno je bila dobrovoljna. Če sem bil mračen jaz, pa mi je zapela domačo pesemco, se pošalila z menoj, in precej je bilo bolje. Danes pa — kakor sem dejal — sem opazil, da je minila nje dobra volja. Tiha je, zamišljena in — najrajša molči.

Tilka.

Morda je temu kriva voznja?

Trdina.

Mogoče, a ne verjamem. Ali bi mogel biti n. pr. jaz tak, da se vozim po dolgem času zopet k njemu, ki ga ljubim? Mislim, da bi mi srce prekipevalo od radosti, da bi bil do skrajnosti dobre volje — razposajen, šaljiv, nagajiv, in Bog znaj, kakšen še.

Metod.

Potrpi, potrpi! Tudi Helena bo še taka.

Trdina.

Bojim se, prijatelj, da ne bo.

Tilka.

Le čakaj, če ti ne doženeš ničesar, poskusim pa jaz.

Marica.

Mi vsi, mi vsi! (Vsi vstanejo.)

Method.

In če le spak ni, se nam posreči.

Trdina.

Daj Bog, da se vam posreči! (Vstane.) Pozdraviti moram domače ljudi.

Tilka.

Tamkaj so. (Pokaže na desno. Trdina odide na desno.) Sedaj pa le na delo! Pridržati jo moramo pri nas. O, kako bomo potem lepo živeli!

Marica.

(Vstane.) Poskusimo že nocoj.

Method.

(Vstane.) Samo, da se vrne.

DESETI PRIZOR.

Helena pride z desne. Prejšnji.

Helena.

(Ima preprosto in okusno svetlo, tanko, gosto in temno progasto obleko. Lase kostanjeve barve ima spletene v dve kiti, ki sta ji oviti ob glavi od temena do tilnika.) Tako! Sedaj se počutim prav domačo tu pri vas.

Marica.

Vidiš, Helena, saj bi lahko za zmeraj ostala pri Slemenčevih.

Helena.

O, ni mogoče! — (Solnce zahaja.)

Metod in Tilka.

Ni mogoče? Zakaj bi ne bilo mogoče?

Helena.

Ni mogoče, ni mogoče!

Marica.

Zakaj vendar ni mogoče?

Helena.

Oh, ko bi vedeli!

Tilka.

Ali ne smemo tega vedeti?

Helena.

Ne, draga Tilka moja, ne smete! Ni mogoče, ni mogoče! Oh, pustimo to! (Sede k mizi, kjer je sedel Trdina.)

Tilka.

Saj res! Če ti ni všeč, pa molčimo! Saj govorimo lahko kaj drugega.

Helena.

Prav praviš! Kaj drugega, kaj drugega! Govorimo kaj veselega in prijetnega!

Tilka.

(Objame jo.) Da se nam bodo smejala srca, Helenka!
(Zapoje tiho.) »Sem k meni na klopico sedi...«

Marica.

Čakaj, dušica! (Sede k mizi na levo.) Še enkrat, da
zapojem s teboj!

Sem k meni na klopico sedi...
In nisem mu rekla — nikar!
Za roko me rahlo prijel je,
braniti ni bilo mi mar.

Govoril tako mi je sladko
in gledal ljubeče je v me...
Besede so šle mi do srca,
pogledi so šli mi v sree...

(Obe udarita v smeh in poljubljata Heleno vsaka od ene
strani.)

Tilka.

Helenka, kaj ni ta lepa?

Helena.

Lepa je, lepa, kakor sta pevki lepi, ki sta jo peli!

Marica.

Glej, tako je vedno pri nas. Vedno, Helena,
pojemo in smo dobre volje.

Metod.

Pa bi ne ostala tu? (Začne peti.) »Sem k meni
na klopico sedi...«

Helena.

O, tudi jaz sem pela tako — a danes znam drugo pesem:

Kdo je srečen, zadovoljen?

O, najbrže on edini,

ki na svet ni rojen bil!

Pa pustimo vse to, pustimo! (Vzame album v roke.) Kaj imaš tu, Tilka?

Tilka.

Fotografije so. Čakaj, da ti povem, kdo je ta in oni. (Odpre album). Vidiš, to je moj papa in mama. Taka sta bila, ko sta se poročila. (Odpre list naprej.) Poznaš li tega, Helena?

Helena.

Ivan je.

Tilka.

In to tukaj?

Helena.

Ti si to, Tilka! Čakaj, da te vidim! Da, prav ti si to!

Tilka.

(Odpre list naprej.) To je naša Marušica.

Helena.

Da, res. — In to je Metod! (Naglo vstane. Razburjeno.) In ta? — Moj Bog!

Tilka.

Moj brat je to!

Helena.

Tvoj brat? Kateri?

Metod.

Izgubljeni brat!

Tilka.

Da, tako je, kako pravi Metod! Šel je z doma pred več leti, in ničesar ne vemo o njem.

Helena.

In kako mu je ime?

Vsi.

Ciril!

Helena.

Ciril? — (Mrači se bolj in bolj.)

ENAJSTI PRIZOR.

Marija, Slemenec, Slak, dr. Trdina pridejo z desne.
Prejšnji. Pozneje Meta

Helena.

(Stopi v ospredje.) Moj Bog, moj Bog, to je on —
Artur!

Marija.

Oh, saj pravim! Pogledj, Tone, pogledj! Še sedaj ni nič pripravljeno! Kaj vendar delate? Še luči nimate!

Tilka.

Oh, mamka, ne jezi se! Saj bo kmalu vse gotovo! (Prižge svetilnico in jo postavi na mizo.)

Marija.

Meta, Meta! — Za Boga, ti ljudje!

Meta.

(Vstopi.) Kaj je, gospa?

Marija.

Obrni se, Meta! Pripravi za večerjo! Oh, taka počasnost! (Pospravlja mizo. Meta odide in se vrne s prtom in krožniki.) Tako je! Človek mora biti povsod sam, povsod sam! (Pogrinja. Vsi ji pomagajo.)

Tilka.

Tako! Le ne jezi se, mamica! Glej, kako nam gre izpod rok. Vse je že gotovo!

Slemenec.

(Ima sedaj dolgo črno suknjo, ki jo nosi do konca.) Sedaj pa sedite, gospoda! Kar po vrsti! Nič gosposki, kar po domače! Ti pojdi semkaj, Slak! (Odkáže mu prostor. Takisto drugim.) Ti semkaj, doktor! Gospica Helena, Vi sedite tu-le! Drugi pa, kakor komu drago, kar okolo mize! (Posedejo. Helena na levo, v ozadju Slak in Marija, na desno Trdina in Tilka, v ospredju Metod in Marica. Slemenec sede med Slaka in Marijo.) Tako, tako! Prav je, prav! Zdaj pa le vina, Meta, vina in večerje! Poskoči, zasučì se!

Meta.

Precej bom tu, gospod! (Odide in se kmalu vrne z vinom, potem zopet odide in prinese večerjo ter jo postavi na mizo in gre.)

Slemenec.

Kaj bi dejal? Vesel sem, da bi poskočil do stropa! Samo noge, te noge!

Trdina.

Bo že bolje! (V uri zdrsne utež, ki pade z ropotom na tla. Eni naglo vstanejo, drugi strme obsede.)

Marija.

Kaj je to? — (Dolg molk.)

Tilka.

Spomin, spomin!

Trdina.

Ne bodi praznoverna! Bodimo vendar pametni!

Slamenec.

Na svojo čast vam povem, da mi zadnje dni večkrat nekaj tako ponoči ropoče! Pa to je neumnost! (Nataka.) Tako! Pijmo zdaj, pijmo! Bog vas poživi vse skupaj! Nič ne bom govoril na dolgo in široko. Bog vas poživi!

Vsi.

Živio, živio! (Trkajo in pijo.)

Slamenec.

(Hoče peti.) Kol'kor kapljic, tol'ko let... E, ne gre, ne gre! (Nataka.) Pa rajši pijmo!

Marija.

Pa vzemite, gospoda! Kar po vrsti, drug za drugim! (Jemlje po vrsti na krožnike.)

Slak.

Glej, kako te ima Bog rad, prijatelj Tone! Bog daj, da bi ti bilo vedno tako dobro! Bog poživi gospodarja!

Trdina.

In gospodinjo tudi!

Vsi.

Živio! Bog ju živi! (Trkajo in pijo.)

DVANAJSTI PRIZOR.

Meta. Prejšnji. Ciril.

Meta.

(Vstopi naglo.) Gospod!

Slemenec.

Kaj je?

Meta.

Nekdo je zunaj in pravi, da bi rad z vami govoril.

Slemenec.

Naj vstopi, naj pride, da bo vesel z veselimi!

Meta.

(Odide.)

Slemenec.

Hvala za napitnico, prijatelj Matej! Bog živi tebe in hčerko tvojo!

Vsi.

Živio, živio! (Trkajo in pijo.)

Ciril.

(Star je šestindvajset let, visok, lep človek. Lice mu je inteligentno, nekoliko upadlo in blede. Obrti je popolnoma. Lase

ima črne in kratko prstrižene. Oblečen je v črno, ponošeno suknjo in v sive hlače in enak telovnik. Ogrnjen je v ohlapno vrhnjo suknjo rjave barve. Vede se trudno, izmučeno, nemirno ... Naglo vstopi v ozadju. Ko jih zagleda, obstane na pragu.)

Slemenec in Marija.

(Planeta s sedežev in hitita k Cirilu. Marija mu je ob levi, Slemenec ob desni.) Jezus! — Ciril!

Ciril.

Oče, mati! (Objame ju.)

Tilka in Metod.

Moj brat, moj brat! (Silita k njemu.)

Helena.

(Vstane in zopet nezavestna sede.) Ah, on je — Artur!
(Omahne na stolu.)

Trdina.

(To zapazi, vstane in gre k Heleni.) Kaj ti je, sestra?

Helena.

Ah, Ivan, tako sem trudna, trudna! (Vstane.) K počitku moram! (Oklene se ga in gre ž njim proti desni.)

Zavesa naglo pade.

DRUGO DEJANJE.

PRVI PRIZOR.

Helena pride z desne in gre po pozornici na levo. V tem vstopi dr. Trdina skozi vrata v ozadju.

Trdina.

(Ima sedaj sive hlače in salonsko suknjo.) Dobro jutro, Helena!

Helena.

(Ustavi se in stopi k Trdini.) Dobro jutro, Ivan!

Trdina.

(Odloži palico in klobuk.) Kako je danes, Helena?

Helena.

Kakor je bilo včeraj, Ivan!

Trdina.

Včeraj si se mi zdela tako čudna. Vsa druga si sedaj, Helena!

Helena.

Da, prav praviš, Ivan! Taka nisem več, kakor sem bila, in tudi tista nisem več, Ivan!

Trdina.

Besede tvoje, Helena, mi bude radovednost. Kaj pomeni tak govor?

Helena.

(Zakrije si obraz.) Brat moj, ko bi vedel!

Trdina.

Povej mi, in vedel bom.

Helena.

Da! (Mirno.) Povem ti! — Sedi!

Trdina.

(Sede k mizi.) Govori torej, Helena!

Helena.

(Oklene se ga.) Ti boš jezen, tako jezen name, Ivan!

Trdina.

Govori, Helena, govori jasno, tako, da te bom umel! Brat sem tvoj, zaupaj mi!

Helena.

(Sede na zofo. Po kratkem molku.) Povem ti, Ivan! Zvedeti moraš prej ali slej — potem stori, kar hočeš... Mati sem!

Trdina.

(Naglo vstane.) Kako?

Helena.

(Vstane.) Mati sem...

Trdina.

Kaj praviš?

Helena.

Mati sem!

Trdina.

In oče?

Helena.

Tega ne zveš, Ivan!

Trdina.

Helena, hočem in moram vedeti tudi to!

Helena.

In čemu? . . . Zdaj ti še ne povem, ne smem, ne morem! . . . Morda zveš kmalu, Ivan!

Trdina.

Moj Bog, moj Bog!

Helena.

Nič drugega, brat? O, dej, da me zato sovražiš, da me kolneš, zaničuješ! . . .

Trdina.

Sestra . . .

Helena.

O, mati moja, ki si me učila moliti Boga, ljubiti čisto Mater njegovo, ti gledaš name in vidiš moj greh!

Trdina.

Helena . . .

Helena.

Vidiš moj greh, vidiš onečeščno hčer svojo! Pa vidiš tudi moj obup, moje vroče solze gledaš! . . .

Trdina.

O, nehaj, nehaj! . . .

Helena.

Vidiš vso veliko bedo mojo! . . . (Mirnejše.) Toda poslušaj, Ivan, da ti vse povem! Povest je kratka. Zaljubila sem se in ljubila sem preveč. Nisem ljubila samo s srcem —

DRUGI PRIZOR.

Slemenec pride z desne. Prejšnja.

Slemenec.

Dobro jutro, dobro jutro! Tako zgodnja sta, tako zgodnja.

Trdina.

Pogovoriti se morava važne stvari.

Slemenec.

Verjamem, verjamem! No, saj ne bom vaju motil. Na vrt sem namenjen, kakor si mi ukazal, doktor. Pa da mi bo krajši čas, si vzamem časopise s seboj, da nadaljujem, kjer sem včeraj nehal. (Zbira časopise.) Da, tu je bral prijatelj Slak . . . Lopovi, lopovi! . . . Čuj, doktor, že zopet tatvina!

Trdina.

(Nebrižno.) Tako, tako!

Slemenec.

(Kaže časopis.) Na, tu! (Bere.) Dunajski tvrdki Adler in Comp. . . .

Trdina.

(Stopi bliže.) Kako? (Bere.) Adler in Comp. . . .
Saj tam si tudi ti, Helena.

Helena.

Da, da! (Nemirna je.)

Slemenec.

Tako? Torej ga poznate? Poznate lopova . . . e,
kako mu je že ime? — A—A — dolf. . . (Išče po časopisu.)

Helena.

(V trepetu.) Artur . . .

Slemenec.

Da, tako, tako! No, pa le govorita, le govorita!
Jaz grem na vrt, da se napijem svežega zraka . . .
Potreben sem ga danes! Vrnil se je sin, moj Ciril! —
Ah, to me je tako vznemirilo! Star sem že, star in
slab kot dete! (Odhaja.) Z Bogom! . . . Ti lopovi, lopovi,
lopovi! . . . (Odide skozi vrata v ozadju.)

TRETJI PRIZOR.

Prejšnja.

Trdina.

(Gre po sobi gori in doli.) Ravno zdaj je moral
priti! Helena, govori dalje, dalje . . . (Sede k mizi.)

Helena.

(Stoji ob zofi.) Ah, moj Bog! To je grozno, grozno!
Kaj bo iz tega? . . . Kaj bo? . . .

Trdina.

Dalje, dalje . . .

Helena.

Kje sem že nehala?

Trdina.

Naposled si rekla, da nisi ljubila samo s srcem . . .

Helena.

Da, ne samo s srcem, temveč ljubila sem s hrepenenjem, z željo, s strastjo! Takisto mi je dejal on —

Trdina.

Ali samo dejal?

Helena.

Da, samo dejal! In verjela sem mu in se ga oklenila z vso ljubeznijo svojo in vse sem storila, kar je hotel!

Trdina.

Grešila sta! — In kaj sedaj, Helena?

Helena.

Kaj sedaj? — Kolikokrat sem se že tako vprašala, ali odgovora ne vem temu vprašanju! Izgubila sem ga, ki je oče mojemu detetu, a izgubila nisem ljubezni do sadu svoje ljubezni. Srečna sem v nesreči, kadar se spomnim nedolžnega bitja, ki sem mu mati. Delati zanj, se truditi, živeti zato, da živi dete — o, Ivan, to je slast, to je zadoščenje za vse one bridkosti, ki mi razjedajo srce, za vse one solze, ki sem jih prelila ob zibelki otrokovi v srčnih bolestitih, v

obupu in strahu pred bodočnostjo! In ta ljubezen je, ki me priklepa na življenje . . . O, kako sem si želela v poslednjem času smrti, smrti, nagle smrti . . . Da planem v Dunav, da ležem na železniški tir, da me raztrga vlak . . . Ali ta ljubezen je, ki me priklepa na življenje!

Trdina.

In kdo je on — oče?

Helena.

Ne vprašuj, Ivan!

Trdina.

Helena, kdo je oče in kje je?

Helena.

Ne muči me, brat! Ali bi bilo potem drugače?

Trdina.

Helena, sestra draga, povej mi! Samo povej mi, in vse bo drugače!

Helena.

Ni mogoče! Obljubila sem sebi in Bogu, da ga ne izdam, najsi me je ostavil. Preveč ga ljubim in nečem, da bi kleli ime njegovo drugi, zlasti sedaj ne, sedaj ne! Moj Bog, saj ni mogoče! (Molk.)

Trdina.

(Vzame klobuk.) Vse je mogoče in mora biti! (Pogleda na uro.) Grej, ker me kliče dolžnost. A ko se vrnem, takrat te vprašam spet! Vedeti hočem, da govorim potlej jaz ž njim! (Odide skozi vrata v ozadju.)

ČETRTE PRIZOR.

Prejšnja. Pozneje Ciril.

Helena.

(Sede na zofu. Kot v sanjah.) O, naj mislim spet nate, dete moje, naj mislim nate v teh strašnih hipih! Pustila sem te samega pri tujih ljudeh! A čakaj, saj se skoro vrnem! — Toda on je tu — on, oče tvoj — tat! Moj Bog, če se srečava sama! Kaj naj mu rečem? Tat! Oče tvoj tat, moj Artur — tat! Moj Artur . . . o, da je še moj, da me ljubi, da bi me bil sploh kdaj ljubil, ne storil bi tega nikdar!

Ciril.

(Vstopi z leve. Ko zagleda Heleno, obstane med vrati.)

Helena.

(Steče proti njemu.) Artur! —

Ciril.

(Stopi naglo k nji.) Tiho, za Boga — tiho! Ne kličite me tako!

Helena.

Zakaj pa praviš: Ne kličite me?

Ciril.

Ne kličite me tako, ker nisem več Artur! Vidite, da sem se obril in ko sem bežal, sem si del druge lase na glavo, da sem tako izpremenil Arturjevo lice!

Helena.

Ah, ko bi si izpremenil samo lice! A ti si ves drugi sedaj, ves drugi si Artur! Zakaj si me ostavil? Zakaj si to storil?

Ciril.

Zakaj sem te ostavil? (Kratek molk.) Ne ljubim te!

Helena.

In vendar si mi prisegal ljubezen.

Ciril.

Da, Boga sem klical za pričo, a lagal sem, Helena, lagal njemu in tebi in sebi!

Helena.

Naj ti odpusti pravični Bog!

Ciril.

Lagal sem in hotel sem verjeti samemu sebi, da te ljubim! Zaman, zaman! Preslepiti sem se hotel, da je ljubezen, kar čutim do tebe! In z uživanjem sem se hotel prisiliti, da bi te ljubil, da bi v tej ljubezni pozabil, kar je prej čutilo srce moje, to srce, ki me je gnalo z doma. Kar sem iskal, nisem našel . . . Izgubil sem vse: mir iz srca in poštenje iz duše . . . Toda ene ljubezni nisem izgubil! Kaj sem vse storil — a zaman, zaman!

Helena.

Da, kaj si vse storil? Onesrečil si me za vselej, Artur, po nedolžnem si me onesrečil!

Ciril.

Vem, in to je nova kaplja strupa v srčno rano! Ko sem te gledal, kako nesrečnosrečna, žalostnovesela čakaš trenutka, da ti zatrepeče v naročju otrok, moj in tvoj otrok, sem mislil, da takrat tudi v meni zagori ljubezen do tebe, če ne do tebe, pa vsaj do deteta. Zaman!

Helena.

O, Artur moj, zakaj ne ljubiš svojega sinu, če mene ne moreš?

Ciril.

Ne vem, zakaj ga ne ljubim! Duša mi je bila tako mrzla do tebe in do njega! In strpeti nisem mogel v vajini bližini. Peklo me je, kakor bi mi pekel gorel v prsih... O, trpel sem, Helena...

Helena.

O, tudi jaz sem trpela!

Ciril.

In možgani so mi kipeli v glavi, da sem si mislil: Zblazneti moram! In videl sem trpljenje tvoje, Helena, videl sem tvojo bol...

Helena.

O, ko bi ju čutil samo za trenutek, samo za trenutek!

Ciril.

In dejala mi je vest, da se moram kaznovati, da se moram uničiti... prerezati si žile, prestreliti si

črepinjo . . . A bil sem preboječ . . . Želja mi je bila
jačja od volje!

Helena.

Bog bodi zahvaljen!

Ciril.

O, ne storil bi drugega greha, da sem kaznoval
prvi greh! A naposled pride tudi tisto, tudi,
tudi! . . . O, smrt, taka smrt! —

Helena.

(Oklene se ga.) Artur . . .

Ciril.

(Odvije jo.) In mislil sem in mislil . . . Da, stran!
Pobegniti stran, v tujino, daleč kam, daleč, daleč . . .
kjer ne poznam nikogar, kjer mene nihče ne pozna!
Ali denarja nisem imel. Kar sem ga prihranil, sem ga
zapravil v dolgih, strašnih nočeh, ko sem si dušil
dušni glas, ki me je rezal kot dvorezen meč. O, če bi
mogla krvaveti duša, moja bi že izkravela . . . In ko
sem bil sam pri blagajnici —

Helena.

Oh, končaj, nehaj! Ko si bil sam pri blagajnici,
takrat nisi mislil na nikogar —

Ciril.

Prsti so mi sami segli v kup popirja! Druga
roka mi je padla na oči . . . tako! . . . In zaprla jih je
s silo, da ne bi videl sebe, kako kradem, kradem . . .
In bežal sem!

Helena.

Ko bi prišel samo prej k meni!

Ciril.

In bežal sem, bežal! Podnevi sem se skrival po lozah in plazil sem se med gorami. Kakor bi gorela zemlja pod menoj, tako sem begal, a sam nisem vedel, kam me vede pot. Zdelo se mi je, da so orožniki za menoj, ki me love — tatu, in bežal sem in bežal! Začutil sem časih, da mi že tiči mrzlo orožje v mesu, da mi tiči kroglja v prsih — in bežal sem in bežal! Brez jedi, brez pijače, brez spanja, utrujen do smrti! A umrl nisem, nisem umrl! In stal sem tu, pred to hišo! In pogledal sem natančneje in videl sem, da je hiša očetova! In bežal sem po stopnicah in stopil semkaj . . .

Helena.

In kaj bo sedaj, sedaj?

Ciril.

Kaj bo sedaj? Našli me bodo, sodili in zaprli.

Helena.

Artur!

Ciril.

Da, kakor sem dejal, tako se zgodi! A tega ne prebijem, tega ne morem prebiti!

Helena.

Artur, čuj me!

Ciril.

Ne, ne! Tega ne prebijem!

Helena.

Čuj me, Artur! Tolikokrat si me poslušal, vsaj sedaj me še poslušaj, Artur! Vrni denar onemu, ki si mu ga vzel in bodi tak, kakršen si bil! O, živi zame, živi otroku, jaz bom živela tebi in detetu, in dete bo živelo tebi in meni, in spet bo lepo vsem in dobro bo vsem in srečni bomo vsi!

Ciril.

Ne! — Ne morem več, ne morem!

Helena.

Poslušaj glas moje ljubezni, ki ti je ostala zvesta, ki ti bo služila še bolj kot doslej, ob kateri boš srečen, Artur, ob kateri pozabiš vse!

Ciril.

Pozabim? . . . O, nikdar!

Helena.

Artur, misli na otroka, ki mora imeti očeta!

Ciril.

O, molči, molči!

Helena.

Artur, ne morem molčati, ne smem molčati! Matí sem, in dolžnost me sili, da govorim!

Ciril.

Molči, pravim, molči in pojdi!

Helena.

Ne grem, sedaj ne grem, in zgodi se, karkoli! Misli, Artur, na otroka, na ono nedolžno, drobno dete misli, ki mora imeti očeta!

Ciril.

Helena, slušaj me! Molči, molči in pojdi!

Helena.

Naj mi otrpne jezik, potlej bom molčala, sicer ne morem, ne morem in ne smem! Artur, ki te ljubim, (poklekne) na kolenih te prosim, misli na otroka, ki si mu oče! Misli na otroka, Artur, ki mora imeti očeta!

Ciril.

Če ne greš ti, grem sam! (Hoče iti.)

Helena.

(Naglo vstane in mu zapre pot.) Ne greš, Artur, ne smeš iti, preden mi ne obljubiš, da boš moj, da me otmeš sramoti, da hočeš živeti detetu! O, Artur, Ciril, misli na svoje dete, ki mora imeti očeta!

Ciril.

Helena, za Boga te prosim, pusti me!

Helena.

(Pade mu okolo vratu.) Ne morem, ne smem! Artur, čuj me, samo sedaj me čuj, zadnjikrat slušaj mojo prošnjo!

Ciril.

(Hoče jo odtrgati od sebe.) Helena, pusti me, pusti me! Sicer te zadušim, na prsih svojih te zadušim...

Helena.

(Oklene se ga še tesneje.) Stori z menoj, kar hočeš, samo na otroka misli!

Ciril.

(Odtrga jo od sebe in pahne od vrat.) Ženska, molči in pusti me!

Helena.

(Odleti na sredo sobe.) Artur! (Naglo vstane. Kakor da se nečesa domisli. Odločno, cinično.) Dobro! Grem, a ne grem brez denarja! Ne rabim ga zase, za otroka hočem in moram imeti denar. Ti si kriv, da živi tvoj sin! Če nečeš živeti zanj, če nečeš delati zanj, daj mi denarja, da ga bom mogla rediti in vzgajati. Sedaj imaš dosti denarja, daj mi ga, da bo žgal ta denar še mene!

Ciril!

Dobro! A potem me pusti v miru, za vselej me pusti!

Helena.

Da, obljubim ti! In kakor si prisegal ti meni, tako ti jaz prisegam!

Ciril.

(Vzame listnico iz notranjega žepa.) Ta denar, ta kleti denar! (Odpre jo.) Naj peče še tebe in otroka! (Da ji nekaj bankovcev.)

Helena.

Premalo, premalo!

Ciril.

(Da ji zopet.) O, naj te peče, peče ta ukradeni denar!

Helena.

Več hočem, več, več! Dete in jaz sva dva, ti si sam! (Hipoma mu hoče iztrgati listnico iz rok.) To mora biti vse moje, vse moje!

Ciril.

(Razsrjen.) Helena! (Trgata se.) Naj ti bo v prekletstvo ta denar, ta ukradeni denar!

Helena.

Naj mi bo, a moj mora biti, moj, moj! (Iztrga mu listnico iz rok, zbeži na levo in z močjo zapre vrata za seboj.)

Ciril.

(Steče za njo, a ne more odpreti vrat.) Helena, daj nazaj, nazaj! (Zopet skuša odpreti.) Ubijem te, ubijem te kot zver, kot divjo zver!

PETI PRIZOR.

Prejšnji. Slemenec.

Slemenec.

(Stopi skozi vrata v ozadju.) Sin moj, Ciril!

Ciril.

(Stopi naglo od vrat.) Oče!

Slemenec.

(Dene časopise na mizo.) Daj, sin, da te še enkrat objamem!

Ciril.

(Stopi k njemu.) Oče!

S l e m e n e c.

(Objame ga.) Moj Ciril, moj Ciril! Glej, sinko, skoro bi več ne videl očeta.

Ciril.

Kako to, oče?

S l e m e n e c.

Hudo sem bil bolan in ravnokar sem vstal s postelje. Tako slab sem še in star sem, star. Hudo sem bil bolan, hudo! A prosil sem Boga, da naj mi vrne sinu, da naj mi da Cirila nazaj, da ga še enkrat vidim in objamem, preden me pokliče k sebi. In čul je moja prošnjo!

Ciril.

O, da bi je ne čul!

S l e m e n e c.

Kako govoriš to? O, saj sem tako vesel, tako neizrečno vesel, da si se vrnil! O, Ciril moj! (Objame ga.) Vse sem pozabil, vse! In skoro bi umrl od veselja. (Molk.) In sedaj, ko si zopet doma, govori, sin, kod si hodil, kje si bil, kaj si počel v teh letih! (Sede k mizi.)

Ciril.

Dragi oče moj, ne vprašuj tako, ne zahtevaj tega!

S l e m e n e c.

Ne? In zakaj ne?

Ciril.

Umreti si hotel od veselja, a umrl boš od žalosti, če ti povem.

S l e m e n e c.

Sin, zbujaš mi radovednost. Dej, govori!

Ciril.

Pusti me, oče, pusti me samega! Vse, kar se je zgodilo včeraj in danes, je prišlo tako naglo, tako nepričakovano, da nisem mogel ničesar premisliti.

S l e m e n e c.

Ciril, kaj je s teboj? Tako te še nisem slišal govoriti. Govori jasno, jasno in umljivo!

Ciril.

O, pusti me, oče, samo za hip me pusti samega, da si zberem misli! Povedal bi preveč! Zatorej naj razmislim, kako se je zgodilo in kaj se je zgodilo z menoj!

S l e m e n e c.

Sin, tak govor mi je tuj in boli srce moje! Sin moj, Ciril, dej, govori, kaj je s teboj! Oče te prosi, tvoj bolni oče!

Ciril.

Naj me prosiš, oče, naj me prosi mati in brat in sestra — ne morem govoriti!

S l e m e n e c.

Čudna bol mi prešinja dušo, sin! Ne daj, da bi moral dolgo trpeti ob tej boli! Zatorej govori, sin moj, povej, kaj je s teboj!

Ciril.

Za Boga te prosim, oče, pusti me, da se umirim, da zberem misli . . .

Slemenec.

Ob meni jih zberi, Ciril! Oče sem tvoj in morda imam še kaj pravice do svojega sinu. (Vstane.) Zahtevam, da mi poveš, kar skrivaš pred menoj!

Ciril.

Sedaj ne, samo sedaj ne!

Slemenec.

Zahtevam! — Kako sem upehan! (Gre do zofe in sede.)

Ciril.

(Nekoliko časa molči in misli.) Ne morem!

Slemenec.

Sin, tvoja trmoglavnost mi trga srce, tvoja nepokornost mi razburja kri, zbujaš mi žalost in skrb. Ali si prišel zato?

Ciril.

Ne vem, zakaj in kako sem prišel. Nevede in nehote — in bil sem tu.

Slemenec.

Za Boga svetega, v glavi se mi vrti, v glavi, v glavi! Kako govoriš to, kako, kako?

Ciril.

Predragi oče, prosim te s sklenjenimi rokami, pusti me samo za hip samega!

S l e m e n e c.

Spomni se brata svojega in svoje sestre, spomni se matere svoje — ne vzemi me njim, ne daj, da umrem . . .

Ciril.

Oh, oče!

S l e m e n e c.

Spomni se —

Ciril.

Da, mislim nanje, mislim! Počakaj do večera, potlej ti povem vse!

S l e m e n e c.

Zdaj je jutro — kje je še večer!

Ciril.

Zvečer ti povem, zvečer. (Molk.)

S l e m e n e c.

Torej zvečer! (Molči.) O, oče mora slušati sinu, oče sinu! — Dobro, zvečer!

Ciril.

Zvečer zveš vse, do zadnjega — vse!

S l e m e n e c.

(Hoče vstati, pa ne more.) Kot svinee so težke tvoje temne besede! O, potrle so me do smrti, do smrti! Pomagaj mi, da vstanem!

Ciril.

(Stopi k njemu in mu pomaga z zofo.) Zvečer, moj dragi oče!

SESTI PRIZOR.

Slak vstopi v ozadju. Prejšnja.

Slak.

Dobro jutro!

Slemenec.

Slabo jutro, prijatelj!

Slak.

(Stopi bliže.) Kaj praviš? Slabo jutro! Seveda! Saj te ima vendar Bog rad, prijatelj! Dobro jutro, gospod Ciril!

Ciril.

(Molče ga pozdravi. Ostane ob zofi.)

Slemenec.

Slabo, slabo! (Hoče iti, pa omahne.) Daj mi roko, prijatelj Matej!

Slak.

In kaj ti je? No, zato sva prišla z Marico, da vprašava, kako ti je, kako je sploh danes vam vsem —

Slemenec.

Slabo, slabo! Bog mi je poslal sinu za trpljenje —

Ciril.

Oče moj . . .

Slemenec.

Da, za trpljenje, za smrt mi ga je poslal!

Slak.

Za Boga, kaj pomeni to?

Slemenec.

Pojdi, prijatelj, sin moj ne mara družbe!

Slak.

Kako?

Slemenec.

Zbrati mora raztepane misli za večerno izpoved . . . Pojdi!

Slak.

Kaj je to?

Slemenec.

Pojdi, prijatelj! Na vrt pojdiva, na zrak, da me tu ne zaduši ta bol, ta žalost! Pojdi! (Odideta počasi skozi vrata v ozadju.)

SEDMI PRIZOR.

Prejšnji. Pozneje Marica.

Ciril.

Da, treba bi, da se izpovem, a ne bom se! Ne bom se, zaklinjam se! Ali kje je moj denar, ukradeni denar? O, poiščem jo, da jo zadavim, zadušim z denarjem . . . naj ga pogoltne . . . In potem pojdem in se ubijem, ustrelim z lastno roko! . . . (Gre na levo.) Živeti ne morem več, ne smem več! Koga sem videl včeraj! . . . Tiste oči, tiste njene oči, ki so me gnale od tod, ki so mi razžgale dušo . . . o, te oči so bile moja po-

guba, te oči bodo moja smrt, moja grozna smrt! Te oči! . . . Naj jih gledam . . . (Sede k mizi in si zakrije z rokami oči.) Naj jih gledam . . . naj pije moja žejna duša . . .

Marica.

(Vstopi.) Dobro jutro!

Ciril.

(Ne sliši je.) O, naj pije naglo, naglo . . . njih čar, njih ogenj, njih smrt . . .

Marica.

(Glasno.) Dobro jutro!

Ciril.

(Preplašen vstane.) Moj Bog, Marica — Vi? Vi tukaj! Sedaj, sedaj ste tukaj?

Marica.

Da, jaz sem tu. Prišla sem k Tilki. Kje je, prosim.

Ciril.

Ali vprašate samo po Tilki?

Marica.

Da, da, samo po Tilki. Prosim, kje je?

Ciril.

Zakaj ne vprašate po meni?

Marica.

Saj ste tu.

Ciril.

(Potegne z roko po čelu.) Ah, 'da! . . . Ali se me še kaj spominjate, Marica?

Marica.

Spominjam se Vas še prav dobro.

Ciril.

Veste li, kaj sem Vam dejal vsako jutro?

Marica.

Kakor bi Vas čula včeraj, tako dobro vem ševse.

Ciril.

Ali tudi veste, zakaj je bilo tako?

Marica.

Ne vem, gospod Ciril.

Ciril.

In tudi tega ne veste, zakaj sem ostavil očetov dom?

Marica.

Tudi tega ne vem, gospod Ciril.

Ciril.

(Ozre se po sobi, tiho.) Zaradi Vas!

Marica.

(Začudeno.) Zaradi mene? Vi se samo šalite!

Ciril.

Da, zaradi Vas, resnično je tako! Samo zaradi Vas. (Bliža se k nji.)

Marica.

To je šala, šala!

Ciril.

O, ni šala! V teh prsih mi bije srce, ki mi je zaplamenelo ob žaru mladega, živega Vašega očesa!

Marica.

Gospod Ciril — jaz grem!

Ciril.

In kako sem Vas ljubil in kako Vas ljubim!

Marica.

(Hoče iti.)

Ciril.

(Stopi ji na pot.) O, ljubil sem vas tako, da sam ne vem kako! Zdelo se mi je greh, da bi Vam bil to povedal, da bi Vam s tem morda skalil ta Vaš mirni pogled, ki me gleda sedaj tako, kakor me je gledal takrat, ko je zbudil ljubezen v moji duši!

Marica.

(Vznemirjeno.) Zakaj mi pravite to, zakaj?

Ciril.

Ko bi vedel, zakaj! Pravim Vam, ker mi govori glas v duši, da morate vedeti to . . . Hotel sem imeti Vas in ljubezen Vašo. Zatorej sem prosil očeta, da mi naj ustanovi prodajalnico, da bom sam svoj in da potlej poprosim očeta Vašega in Vas za Vašo roko. Ali zgodilo se ni tako . . . Prišlo je vse drugače — kako, veste tudi Vi.

Marica.

Da, tudi jaz vem.

Ciril.

In bilo je grozno potem, grozno, strašno! Marica! Danes stojim ob prepadu... Mogoče je dvoje: ali ostanem, ali padem vanj! Če hočem, da se otmem, morate priti na pomoč Vi!

Marica.

Jaz?

Ciril.

Vi, edino Vi! (Strastno.) Ljubite me!

Marica.

Gospod Ciril!

Ciril.

Ljubite me, vrnite Cirila človeštvu, storite, da poravnam krivico!

Marica.

Moj Bog, Vi govorite tako, da mi gine razum ob teh Vaših besedah.

Ciril.

Ali kaj zahtevam! Zaman je vse, zaman! Tudi Vaša ljubezen me več ne reši! Pred seboj vidite človeka, ki je izgubil vero v samega sebe! V duši je nosil ljubezen do Vas, a to ljubezen je skušal zamoriti z uživanjem, z ljubeznijo, ki si jo je siloma zbuja, pa je ni mogel zbuditi... Človek stoji pred Vami, kateremu je rešnica samo smrt, bodisi da pride sama

ponj, bodisi da jo sam da svojemu bednemu, kletemu življenju.

Marica.

(Hoče iti.)

Ciril.

Vi greste? In niti besedice nimate zame?

Marica.

Kaj naj Vam rečem? Smilite se mi v srce, a pomoči Vam ne morem, ker že ljubim.

Ciril.

Vi že ljubite?

Marica.

Da, ljubim drugega! In najsi sva si obljubila, da bodeva molčala o svoji ljubezni, vendar Vam povem, Vam moram povedati sedaj, da ljubim iz polne duše... Za Vas nimam ljubezni — samo sočutje!

Ciril.

Zame nimate ljubezni. (Stopi k nji in jo prime za roke.) Ali jaz hočem, jaz hočem!... Samo za hip se mi naj skloni glava na te mehke prsi, da se mi na njih izlijo solze, ki me duše, zaprte v srcu!

Marica.

(Jokavo.) Pustite me, gospod Ciril! Vi ste grozni, blazni!

Ciril.

(Strastno jo objame z levo roko okolo vratu.) Samo za hip naj posrebljem sladkobo z Vaših usten! In bodisi, da visi na njih strup, jaz hočem, hočem!

Marica.

(Kriči.) Pustite me, pustite me!

Ciril.

Samo za hip naj Vas objamem, potlej naj umrem,
Marica!

Marica.

(Izogne se mu. Obupno.) Moj Bog, moj Bog! (Teče
k vratom na desni.) Pomagajte mi! Rešite me! Metod,
moj Metod!

OSMI PRIZOR.

Metod stopi naglo z desne. Prejšnja.

Marica.

(Skoči mu naglo naproti in mu pade okolo vratu.) Metod,
moj Metod! (Molk.)

Ciril.

(Osuplo.) Kaj vidim? — Ta je, ki ga ljubi!

Marica.

Da, Metod je moj, in njega ljubim! O, Metod,
čuj, tvoj brat je hotel, da bi ga ljubila.

Metod.

Kdo je hotel?

Marica.

Brat tvoj, Ciril!

Metod.

Ti, Ciril? (Molk.)

Ciril.

Da, jaz sem hotel! (Gre k Metodu.) O, če mi ne daš nje, daj mi vsaj, da se naslonim nate, na prsa tvoja, kjer ti je slonela ona, da začutim gorkoto njenega diha, sladkost njene ljubezni! (Pade Metodu okolo vratu.) Metod, moj brat Metod!

Metod.

Ciril, ti me zadušiš!

Ciril.

(Strastno se ga oklene.) Da, zadušim te, zadušim te!

Metod.

(S stisnjenim glasom.) Brat, brat . . .

Ciril.

(Skoro blazno.) Da, zadušim te, zadušim te, ti tat moje sreče! (Vleče ga k zofi.)

Metod.

Jezus!

Ciril.

Zadavam te! (Podere ga na zofu in ga davi.)

Marica.

(Odpre vrata.) Na pomoč, na pomoč! Jezus, Jezus!

DEVETI PRIZOR.

Slemenec in Slak stopita naglo skozi vrata v ozadju.

Prejšnji.

Slemenec.

Kaj je, kaj je?

Marica.

Zadušiti hoče brat brata!

Slak.

(Potegne Cirila od Metoda.) Ali ste blazni?

Ciril.

Zadušiti... tat tatu!

Marica.

(Skloni se k Metodu.) Moj Metod, moj Metod!

Slemenec.

Nebeški Bog! Kaj je to, kaj? Kaj sem čakal!
Ali je to začetek tvoje izpovedi, Ciril?

Ciril.

(Zgrudi se na zofo.) O, kako sem nesrečen, nesrečen! (Joka.)

Zavesa naglo pade.

TRETJE DEJANJE.

PRVI PRIZOR.

Helena. Meta.

Helena.

(Sedi pri pisalni mizi in piše.)

Meta.

(Pride z leve in gre proti desni. Nese steklenico vode.)

Helena.

(Ozre se.) Meta, ali imate nekoliko časa?

Meta.

Vode odnesem gospodu, potem sem Vam na službo.

Helena.

(Kakor prej.) To-le pismo ponesete na pošto.

Meta.

Da, gospica! (Pokloni se in odide.)

Helena. (Vstane in bere.)

Vaše blagorodje!

Kakor ste razvideli iz brzojavke, sem dobila ukradeni denar — dal mi ga je Artur Neuberg . . . V hiši njegovega očeta sem, kjer bo praznoval moj brat poroko s sestro njegovo . . . Kako sem dobila od Neuberga denar, to vam povem, ko se vrnem. Glavna stvar je, da ga imam. Vprašam Vas, ali naj pošljem denar po pošti, ali naj ga prinesem s seboj. Da je sedaj v varnih rokah, zato Vam jamči moj brat, dr. Ivan Trdina. Prosim Vas samo nečesa: Odpustite Neubergu! Mož — kakor se mi je izpovedal — je zakrivil tatvino v groznem duševnem razburjenju. Kriva sem tudi jaz . . . Kaznujte mene mesto njega . . . Toda natančneje o vsem Vam povem ustmeno. Računam na Vašo blagosrčnost in pričakujem brzojavnega odgovora. Usmiljenje Vaše reši Neuberga in vso ostalo njegovo rodbino, pred vsem bolnega njegovega očeta. Usmilite se ga! Vso krivdo vzamem nase . . . Kriva sem tudi jaz, tudi jaz . . .

V upu in strahu sem Vam pokorno vdana

Helena Trdina.

(Pismo zgane in ga zapečati ter piše naslov.)

M e t a.

(Stopi z desne.) Sedaj lahko grem, gospodična!

H e l e n a.

Prosim Vas torej, odnesite naglo to pismo na pošto in ga oddajte priporočeno. Tu imate denar! (Da ji denar.) A potrdilo oddajte samo meni.

Meta.

Kakor ukazujete, gospodična! (Pokloni se in odide v ozadju... Na vratih se obrne k Heleni.) Gospodična!

Helena.

Kaj?

Meta.

Oh, gospodu je tako slabo, kar tresejo se po vsem telesu. (Odide.)

Helena.

Verjamem, verjamem. Moj Bog, to je grozno, strašno! Kaj bo iz tega, kaj bo!

DRUGI PRIZOR.

Prejšnja. Marija pride z desne.

Marija.

(Upadla, žalostna.) Gospica Helena, kako mi je zopet mož bolan. Doktor je pri njem in maje z glavo... Drugi ne smemo biti pri njem.

Helena.

Ne obupajte, gospa! Dobri Bog bo obrnil vse na boljše!

Marija.

Za prejšnje bolezni moževe sem se obljubila Materi božji na Brezje, a zdaj, nebeška gospa, se ti obljubim, da te obiščem na svetih Višarjah.

Helena.

Vse bo boljše, gospa! Ta nagli prihod Cirilov je gospoda toliko razburil.

Marija.

Da, da, Ciril je vzrok temu, Ciril! Saj vedno kliče moj mož: O, Ciril, Ciril, ti si mi poguba, ti si mi smrt! . . .

Helena.

Moj Bog, moj Bog!

Marija.

A Cirila ni! (Sede k mizi.)

Helena.

(Naglo.) Ni ga?

Marija.

Zaklenil se je v svojo sobo. In ko sem ga prišla klicat, mi je dejal kratko: Zvečer, mati, zvečer! . . . (Mračí se.) O, kako me to boli, kako boli to materino srce!

Helena.

(Vznuemirjeno, naglo.) O, da, da! Poznam to veliko, to pekočo bol! (Plašno.) Toda kaj pravim! Bol materinega srca! (Odločno.) Oh, kako čuti to bol moje srce!

Marija.

Gospica Helena, kaj hočete reči s tem? Vi veste, kaj čuti srce materino? Vi poznate one bridkosti, ki ga mučijo toliko kruto? Vi poznate žalost, ki ga zaliva z bridko silo? In poznate li prečute, prejokane

noči, ki jih prebije mati zaradi ljubezni do svojega otroka? Ali poznate ono neukročeno moč v srcu materinem, ki prebije vihar, prežene obup, dá duši ugaslo moč, ojunači slabo žensko narodo — poznate li Vi to moč ljubezni materinega srca? — O, kako jo poznam jaz, kako neizrečno jo poznam!

Helena.

Za vse to vem, vem za vse, kar živi v brezdanjem dnu materinega srca... Poznam prečute in prejokane noči... Poznam oni drobni, tožeči jok nedolžnega bitja...

Marija.

(Zavzeto.) Helena — Vi ste...

Helena.

Da!

Marija.

Mati ste —

Helena.

O, in kako ljubim ono sladko, zlato dete svoje!

Marija.

Vi ste mati?

Helena.

Kako ga ljubim, kako brezmejno! Kako se bojim zanje, kako čutim zanje... Kako ga gledam zdaj v duhu, kako izteza nežne, bele ročice... O, saj pridem, saj skoraj pridem k tebi... (Pade na zofo in zre pred se. Molk.)

Marija.

(Stopi k nji.) Helena, nesrečna Helena!

Helena.

O, pustite me, da se izgovorim poleg Vas! Vi me umejete, Vi umejete ono ljubezen, ki zveni iz mojih besed, ono ljubezen in trpljenje, ki biva v nesrečnem mojem srcu!

Marija.

Da, jaz umejem vse to!

Helena.

To je moja skrb, moja beda, moja radost, moja sreča! O, da je samo to!

Marija.

Ali še več?

Helena.

O, več, več!

Marija.

Govorite dalje, dalje . . . Lažje Vam bo, Helena, in če morem, Vam pomagam . . .

Helena.

Kako pravite?

Marija.

Če morem, Vam hočem pomagati.

Helena.

Vi bi mi hoteli pomagati? O, moj Bog, zakaj sem Ti obljubila, da ga ne izdam! Ali Ti vidiš, Ti veš, da je mati tu, ki mi hoče pomagati! . . . Gospa, samo

en dan potrpite! O, Bog, Bog!... Vi mi boste pomagali, gospa?

Marija.

Da, Helena, resnično!

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji. Dr. Trdina.

Trdina.

(Pride z desne.) Dober večer, Helena!

Marija.

(Naglo.) Kako je?... (Vstane in gre proti njemu.)

Trdina.

Zaspal je na stolu... Miru mu je treba.

Marija.

O, hvala nebeškemu Bogu!

Trdina.

Dober večer, sestra, sem rekel!

Helena.

Čula sem te, Ivan, in vem, zakaj si prišel.

Marija.

Ali sedaj govorite dalje, Helena, dalje...

Trdina.

Kaj že veste, gospa?

Marija.

Da!

Helena.

Povedala sem gospé to, kar tebi. A več ne.

Trdina.

Dejal sem ti zjutraj, da hočem vedeti vse,
Helena!

Helena.

Ne morem, ne smem!

Trdina.

Vse hočem vedeti!

Helena.

O, brat moj, samo danes ne, danes še ne!

Marija.

Govorite, Helena, govorite! Boljše danes nego
jutri!

Helena.

Da, da! Med nocoj in jutri je noč. In noč je
strašna!...

Trdina.

Govori!

Helena.

Moj Bog nebeški, zakaj sem Ti obljubila, zakaj?
Toda Ti veš za mojo bol... Oprosti mi, oprosti!

Trdina.

Torej? Vprašam te, kakor sem te že vprašal:
In kdo je on, kaj je on, kje je on?

Helena.

Gospa, mati polna vroče ljubezni, ki premore vse, ki omeči kamen, če ga nosi človek mesto srca v prsih, gospa, Vi mi pomorete!

Marija.

Samo povejte!

Helena.

Oh, njegova mati ste — Vi!

Marija.

(Osuplo.) Kaj?... Kako?...

Trdina.

(Takisto.) Ciril?

Helena.

(Izmučeno, kratko.) Da!

Marija.

(Onesveščeno.) Jezus, Marija — moj sin! (Pade na stol pri zofi. Nekoliko časa molk.) Moj sin, moj sin!

Helena.

Gospa, da, Vaš sin!

Trdina.

Tako, tako...

Marija.

Moj sin, moj Ciril! (Dolg molk.)

Helena.

In sedaj storite, kar ste obljubili, gospa! Prosite ga pri sveti ljubezni svojega srca, pri vroči in nesrečni

moji ljubezni, da naj me ljubi, kakor ga ljubim jaz, ki sem mu dala vse, kar je hotel imeti od mene. Pa če ne more ljubiti mene, naj ljubi ono dete, ki je njegove in moje krvi! Vaše besede, gospa, so me razvnele bolj, nego sem bila razvneti prej — naj Vas razvnemo tudi besede moje, beda moja, moja skrb in ljubezen do otroka naj Vas razvname, naj Vas gane vse tisto, o čemer ste govorili prej sami! In potlej pojdite k sinu in ga prosite! Razjokajte se mu na prsih, Vaše solze ga ganejo, kakor ga moje niso! In vse bo dobro, vse bo spet dobro . . . slutnja mi pravi . . . Pojdite!

Marija.

O, moj Ciril, moj sin!

Helena.

(Poklekne.) Pojdite, gospa! Še nocoj, še nocoj! Noč je strašna! (Molk.)

Marija.

(Vstane.) Grem in ga prosim!

Trdina.

A jaz grem z Vami.

Helena.

Ostani pri meni, brat!

Trdina.

(Odločno.) Jaz grem z Vami, gospa! (Odideta skozi vrata v ozadju.)

ČETRTI PRIZOR.

Helena sama.

Helena.

(Poklekne. Sanjavo.) Moj Bog, tu Te prosim na kolenih: oprosti mi, če sem grešila s tem, da sem izdala njegovo ime! In naj trpim kazen jaz, samo tega Te prosim: naj ji ubeži on in naj ne trpi ob tem grehu sinček moj, to nedožno dete! Naj živi to dete... dete... v sreči, v blaginji... (Ko vstopi Ciril, tiho vstane in stopi v ozadje.)

PETI PRIZOR.

Ciril. Prejšnja.

Ciril.

(Pride počasi, plašno, po prstih z leve. Med govorom pride do mize.) In prišel je hip, ki je poslednji v mojem življenju pod očetovo streho!... Grem, da, moram stran... In ne bom je iskal! Naj ima denar, naj ji leži na duši ta kleti denar!... Jaz grem... Kam, kam? Najsi k vragu v peklo, saj imam peklo že v duši, ki me peče, peče... da mi pojema življenje, da se mi kri ustavlja v žilah... In če mora biti tako da prestani moje življenje... bodi! Samo teh tal nečem oskruniti z grešno svojo krvjo... Stran... O, saj te imam, zvesti moj spremljevalec! (Potegne iz žepa samokres.) O, imam te, rešitelj moj... Mrzel si, kot bo smrt mrzla...

Helena.

(Bolestno.) Ah!

Ciril.

(Prestrašen spravi samokres v žep in se ozre po sobi.)

Ha, kaj čujem?

Helena.

(Plane k njemu in mu pade okolo vratu.) Kaj ti je, dragi Ciril?

Ciril.

(Odruga jo od sebe.) Ha, ti si!

Helena.

Ciril!

Ciril.

Kakor pošast se vedno plaziš za menoj! Kakor lastna senca si vedno pri meni.

Helena.

Artur!

Ciril.

O, Helena — kaj hočeš? ... Ha, kje imaš denar, moj denar? (Pograbi jo za roko.) Moj denar ...

Helena.

Ukradeni denar ...

Ciril.

O, kakor vest se mi zdiš, ki me žge v srčnem dnu!

Helena.

O, Artur!

Ciril.

Kje imaš denar? Denar mi daj!

Helena.

Ne morem, ne morem!

Ciril.

(Popade jo za vrat.) Pa pojdi ž njim k vragu!

Helena.

(Vpije.) Artur, Ciril! . . . Pusti me, pusti me . . .
Saj ti dam, dam ti vse, samo ono orožje mi daj!

Ciril.

Katero?

Helena.

Tisto, ki si mu dejal, da ti je zvesti spremljevalec, tisto mi daj, tisto orožje!

Ciril.

Tudi to si čula?

Helena.

Da, čula sem in kakor sem prej molila k Bogu, tako molim sedaj k tebi, moj Ciril, moj Artur! (Poklekne.)

Ciril.

O, ne dam, ne dam!

Helena.

Če hočeš umreti, daj, da umrem s teboj!

Ciril.

(Dvigne jo s tal.) Vstani, pojdi!

Helena.

(Naglo vstane, potem omahne na zofo.) Kaj sem dejala! Umreti! Oh, ne, ne, ne! Moje dete, moje dete!
(Zakrije si obraz in ihti.)

ŠESTI PRIZOR.

Marija. Meta. Prejšnja.

Marija.

(Vstopi z desne. Ko zagleda Cirila, zbeži k njemu.) Moj sin, moj Ciril!

Meta.

(Vstopi v ozadju.) Gospica Helena, tu je potrdilo.

Helena.

(Vzame ji iz rok in spravi v žep.) Hvala!

Marija.

(Meti.) Prinesi luč! Noč je že.

Meta.

Precej, gospa! (Odide in prinese svetilnico, potem spet odide.)

Helena.

(Mariji.) O, gospa!

Marija.

Sin moj, vse vem!

Ciril.

Kaj veš?

Marija.

Ali se spominjaš mladih svojih let, Ciril?

Ciril.

Zakaj me to vprašaš, mati?

Marija.

Ali se spominjaš one dobe, ko si bival še doma, ko sem skrbela zate, živela zate, te čuvala in molila za tvojo srečo?

Ciril.

Čemu mi budiš spomine, mati?

Marija.

Zato, da bi v njih spoznal, kako čuti materino srce.

Ciril.

Vem to in zahvaljam te za vse!

Marija.

Samo toliko?

Ciril.

Ne samo toliko, saj te ljubi moje srce, kakor te je ljubilo pred onimi davnimi leti.

Marija.

In če je to res, sin —

Ciril.

Res je, kakor resnično sem tvoj sin.

Marija.

Če je res tako, potlej pokaži v dejanju to svojo ljubezen.

Ciril.

Da, ljubezen zahteva žrtve!

Helena.

Ljubezen zahteva žrtve!

Marija.

Ali jaz ne zahtevam žrtve.

Ciril.

Toda kaj hočeš, mati? Kaj naj storim, da boš verjela mojim besedam?

Marija.

Dejala sem ti že, da vem...

Helena.

Ah, gospa!

Marija.

Vse vem: kje si bival, kaj si storil — vse vem!

Ciril.

Ti to veš, mati? Ti vse veš? ... In kako, da veš? --
Kdo ti je povedal? ... Kdo me je izdal, kdo?

Helena.

(Naglo.) Jaz!

Ciril.

(Razburjeno.) Tako! ... Izdala si me materi, o, pa
me boš še drugim, še drugim ...

Marija.

Ciril, otroka imaš ...

Ciril.

(V rastoči razburjenosti.) Tako! ... Izdala si me,
Helena! Ti mi želiš pogube, želiš mi smrti, smrti ...

Helena.

O, Ciril, nečem tega, Ciril!

Ciril.

Pa bodi torej, pa pridi smrt! ... A ti boš umrla
z menoj, z menoj, kakor si želela! (Vzame samokres iz
žepa in pomeri na Heleno. Roka se mu trese.) Umrla boš
z menoj, z menoj ... (Izproži.)

Marija in Helena.

(V grozi.) Jezus, Bog moj! (Zgrudita se onesveščeni)

Ciril.

Umri, umri — kot bom jaz!

SEDMI PRIZOR.

Slemenec, Tilka, Metod prihite z desne, dr. Trdina
vstopi skozi vrata v ozadju.

Vsi.

Jezus! Moj Bog, moj Bog! (Gredo k Mariji in He-
leni ter jima pomagajo vstati.)

Slemenec.

(Ves preplašen. Takisto drugi.) Strel, strel! (Zagleda
sina s samokresom.) Ha, moj sin! (Zavihti palico in udari
Cirila po roki, da mu pade samokres na tla.) Kaj je to?
Kaj je to, Ciril?

Ciril.

(Omahne.) Oče! (Zgrudi se na kolena.)

Marija in Helena.

(Polagoma vstajata.) Moj Bog, moj Bog!

Slemenec.

(Ostro.) Kaj je to?

Trdina.

(Takisto.) Gospod Ciril!

Slemenec.

Sin!

Ciril.

Moj oče, moj oče!

(Ob zofi stoje Marija, Tilka in Helena. Slemenec je v sredi odra. Metod in Trdina sta v ozadju. Ciril kleči na levi dva koraka od Slemenca.)

Marija.

Dragi mož!

Slemenec.

Tiho! Govoriti hočem sam ž njim!

Tilka in Metod.

(Proseče.) Oče, ljubi oče!

Slemenec.

(Pokaže vrata.) Sam hočem govoriti ž njim! Stran!

Helena.

Gospod . . .

Slemenec.

Rečem poslednjikrat, da hočem in moram govoriti sam ž njim! (Pokaže vrata.)

Trdina.

Ne razburjaj se!

Slemenec.

(Jezno in odločno.) Sam bom govoril s svojim sinom! Pojdite! (Pokaže s palico vrata.) Pojdite vsi! (Vsi odidejo na desno. Ostane samo Slemenec in Ciril.)

OSMI PRIZOR.

Prejšnja.

Slemenec.

(Gre nekolikokrat po sobi gori in doli, potem obstane pred sinom.) Sin!

Ciril.

Oče! (Vstane.)

Slemenec.

Kaj je to bilo, sin?

Ciril.

(Molči.)

Slemenec.

(Jačje.) Kaj je to bilo, sin?

Ciril.

(Molči.)

Slemenec.

Oče je, ki te vpraša, tvoj oče! Kaj je bilo, Ciril?

Ciril.

Nič!

Slemenec.

Ali je moja hiša razbojniško gnezdo?

Ciril.

Ni, oče!

Slemenec.

In to orožje? (Sune s palico samokres.) In kaj, ko bi koga ubil?

Ciril.

(Molči in strmi v tla.)

Slemenec.

Ha? — Nimaš besede v odgovor? Kaj povešaš oči? Stopi sem! K meni stopi, sin!

Ciril.

(Stopi za korak k Slemencu.)

Slemenec.

Bliže! Semkaj! K meni, pravim! Sem! Sin, slušaj, pravim!

Ciril.

(Stopi pred Slemenca.)

Slemenec.

Kaj povešaš oči? Dvigni glavo! Strela božja, v meni raste srd! Oko v oko!

Ciril.

(Pogleda ga.)

Slemenec.

Kaj je bilo to, sin?

Ciril.

Kaj je bilo, kaj je bilo?... (Molk.) O, kako je strašna ta povest!

Slemenec.

Večer je, in prišel sem, da mi poveš!

Ciril.

O, kako dolga je ta povest.

S l e m e n e c.

Govori, in bodisi da je še daljša ta tvoja povest!
Govori, četudi do jutri, do prek jutri, govori, pravim!
Četudi do konca mojih dni, govori! Strela božja, oče
sem tvoj, in v meni vre kri!

Ciril.

In kaj potlej?

S l e m e n e c.

Kakšno vprašanje je to?

Ciril.

Kaj bo potem?

S l e m e n e c.

Potem? — Kar hočeš sam, samo sedaj stori to,
kar hočem jaz!

Ciril.

Ali me boš pustil potlej v miru?

S l e m e n e c.

Da, stori potem, kar hočeš! (Sede na zofo.) Pojdi
spet, če hočeš, da mi ne razrušiš pokoja in redu v
hiši, da mi ne postreliš onih, ki so čutili zate, živeli
zate, molili in trpeli zate!

Ciril.

Ni res tako, oče, ni res!

S l e m e n e c.

Ni res? — Kdo pravi to?

Ciril.

Jaz, ki vem!

Slemenec.

Kaj veš? — Ne obotavljaj se, sin! Kri mi kipi v žilah, tresem se po vsem telesu, sin!

Ciril.

Dobro torej! Povem ti, potlej pa pojdem, da se ne vrnem nikdar več!

Slemenec.

Kakor hočeš!

Ciril.

Tja pojdem, odkoder ni izhoda! A kdo je kriv, da moram tja, kdo?

Slemenec.

Kdo?

Ciril.

Tisti, ki ponavlja moje vprašanje.

Slemenec.

Jaz?

Ciril.

Ali veš, kako je bilo, ko sem šel?

Slemenec.

Vem.

Ciril.

In lice onega dekleta mi je ostalo v srcu in v duši, kakor bi ga bil vžgal vanjo. Čas je begal nad

menoj, in valovi življenja so se gnali ob meni, a zatemneli niso one sladke podobe v mojih prsih.

Slemenec.

To je blaznost!

Ciril.

Vem to in tudi vem, da sem bil v mlajših letih, v onih letih, ko sem šel odtod, morda prenagel, a gnala me je z doma blaznost, kakor praviš, oče, blaznost — ljubezen!

Slemenec.

Blaznost — ljubezen!

Ciril.

Da, tako je! Potem pa me je peklo v prsih sto in tisočkrat. Obup in kes, kes in obup sta mi zavladala v duši, da sem že mislil: Kako bi bilo, ko bi pritisnil ono mrzlo orožje na vročo glavo ter si prestrelil kipeče možgane!

Slemenec.

Sin!

Ciril.

Da, tako je bilo, oče! In še več, še več!

Slemenec.

Še več?

Ciril.

Da, še več! Kako je že bilo, sam ne vem več dobro! Preveč sem učakal danes, in glava me boli! Zdi se mi, da sem hotel preslepiti samega sebe, svoje

prepričanje, svoja čutila. Živel sem brez redu, brez poštenja. . .

Slemene c.

In —

Ciril.

In sedaj sem tu!

Slemene c.

Vem to. Ali kaj naprej?

Ciril.

In sedaj sem tu in povedal sem ti vse, kakor si hotel.

Slemene c.

To je vse?

Ciril.

Vse! Sedaj me pusti, da grem! Če hočeš, če moreš, oče, mi sezi v roko: To je slovo, poslednje slovo moje od tebe, od doma, od vseh!

Slemene c.

Nisi povedal vsega, sin!

Ciril.

Vse, oče! Verjemi, da vse, kar sem smel! Pusti me, naj molčim o drugem, to bi te vznemirilo, utrudilo, potrlo do smrti! Ne smem, ne smem!

Slemene c.

In najsi me podere v grob, jaz hočem vse vedeti! Hočem in moram, če mi zdajci počí srce!

Ciril.

Oče, pusti me!

Slemenec.

Hočem, razumeš? Slušaj, sin! Strela božja, možgani so mi zavreli! Govori, zakaj si streljal na ono žensko?

Ciril.

Rajši pograbim samokres in si kroglo izprožim v sence! (Skoči po samokres.)

Slemenec.

(Plane k tlom in ga pograbi ter spravi v žep. Proseče.)
Sin, usmili se sive glave moje in govori.

Ciril.

Ker se usmilim tvoje sive glave, zatorej ne govorim.

Slemenec.

Pa bo ona govorila! (Hoče k vratom.)

Ciril.

(Skoči mu na pot.) Oče!

Slemenec.

Stran, pravim!

Ciril.

Usmili se samega sebe, oče!

Slemenec.

Proč! (Potegne ga stran.)

Ciril.

Zgodi se karkoli!

Slemenec.

(Na vratih.) Gospica Helena, Helena! (Cirilu.) Pa naj ona govori sivemu tvojemu očetu!

DEVETI PRIZOR.

Helena. Prejšnja.

Helena.

(Pride počasi z desne.) Kličete me, gospod Slemenec.

Slemenec.

Da!

Helena.

In kaj želite?

Slemenec.

Pojasnila.

Helena.

Kakšnega?

Slemenec.

Zakaj je streljal prej moj sin?

Helena.

Ko bi vedela! Sam ve najbolj.

Slemenec.

Ali se poznata že od prej?

Helena.

Gospod Slemenec, grozno ste razburjeni nocoj!

Slemenec.

(Nestrpno.) Ali se poznata že od prej?

Helena.

Da, z Dunaja.

Slemenec.

Tako! In kaj imata drug z drugim?

Helena in Ciril.

(Molčita.)

Slemenec.

In zakaj si streljal, Ciril?

Helena in Ciril.

(Molčita.)

Slemenec.

Strela božja, znati moram in najsi vama razgrebem srce, da bom v njem bral to prikrivano skrivnost! Govorita! Strela božja! (Vstane, gre k mizi in udari s palico po nji. Med tem gre Ciril k zofi ter stoji poleg Helene.) Govorita, sicer me stere jeza, stere do smrti.

DESETI PRIZOR.

Dr. Trdina. Prejšnja.

Trdina.

(Naglo vstopi z desne in ostane sredi odra.) Gospod Ciril!

Ciril.

Kaj hočete?

Trdina.

Veste-li, da sem brat Helenin?

Helena,

(Proseče Trdini.) Brat moj!

Trdina.

(Odločno.) Veste-li, gospod Ciril, da sem brat Helenin?

Slemenec.

(Naglo.) Kaj je, doktor, govori, kaj je?

Trdina.

In ti ne veš?

Slemenec.

Ne, ne! Ničesar, ničesar! Govori, prosim te, za Boga te prosim, govori!

Trdina.

Ne veš, da je oče —

Helena.

Predragi brat moj!

Slemenec.

Da je oče, da je oče? . . . Kdo, kdo?

Trdina.

Oče — tvoj sin, tvoj Ciril!

Slemenec.

(Naglo.) In dete, in dete? . . .

Helena.

Brat, moj dragi Ivan!

Trdina.

Ta, ki me kliče, je mati otrokova!

Slemenec.

Helena mati in Ciril oče!

Trdina.

Da, Helena je mati in Ciril je oče njenemu otroku! (Molk.)

Slemenec.

(Pade na stol.) O, moj Bog, moj Bog!

Helena.

Kaj si storil, brat? Zakaj si povedal, zakaj?

Slemenec.

Zatorej je streljal! . . . O, ti zver, ti kruta, krvoločna zver!

Ciril.

(Blazno.) Če sem zver, potem pa naj uničim vse, kar živi ob meni — vse, in sebe tudi, sebe tudi! (Plane k Trdini.)

Helena.

(Skoči med oba.) Moj Ciril, moj Artur!

Slemenec.

(Skoči naglo s stola.) Artur, kdo je Artur?

Helena.

O, saj ni, saj ni Artur!

Slemenec.

Moj sin — Artur!

Ciril.

(Mirno.) Da, oče!

Slemenec.

(Naglo.) Neuberg?

Ciril.

(Malomarno.) Da, Artur Neuberg!

Slemenec.

Oni tat?

Helena.

Gospod, gospod Slemenec....

Ciril.

(Kakor prej.) Da, oni tat!

Helena.

Vse se bo še izravnalo...

Trdina.

Tudi tat...

Slemenec.

(Bolno.) Nebeški Bog, kaj sem čakal, kaj, kaj!
(Pade na stol. Dolg molk. Potem naglo vstane.) Ti nisi moj sin, ti ne, Ciril, ti nisi! . . . Ah, Bog, moj Bog! S to palico te pobijem na tla kakor nemo žival, kakor hudodelca, ki me je okral časti in imena . . . ti žival, ti zver! (Zavihti palico.)

Ciril.

(Stopi pred očeta, trdo.) Tepel me ne boš, oče!
Tepel me ne boš!

Slemenec.

Kaj? (Razjarjeno.) Kaj?! S to palico te pobijem na tla, pobijem te do smrti, do pekla! (Zavihti novič in hoče udariti Cirila.)

Ciril.

(Iztrga mu palico iz roke.) Ne boš me tepel, oče!
(Prelomi palico na kolenu.) Ne boš me, oče!

Slemenec.

(Omahne ob zofo.) Kaj, ti se dotikaš svojega očeta?
(Basno.) Sivega svojega očeta . . .

Ciril.

Dovolj sem že bil tepen, ti me ne boš, pri Bogu, ti ne in nihče ne!

Slemenec.

Bodi preklet, ti tat moje sreče, mojega poštenja, mojega življenja, preklet, prekl . . . (Pade od kapi zadet mrtev na tla.)

Trdina.

(Naglo se skloni k Slemenca.) **Slemenec, Slemenec!**
O, umrl je, umrl je! . . . (Kliče.) **Gospa, Tilka, Metod!** . . .

Ciril.

(Prej je pal na kolena in si z rokami podpiral glavo.
Zdaj plane pokonci in zbeži v ozadju.)

Zavesa naglo pade.

ČETRTO DEJANJE.

PRVI PRIZOR.

Meta. Matej Slak. Več pogrebcev. Vsi stoje
sredi odra.

Meta.

Hvala vam, hvala!

Slak.

E, dolžnost naša je bila, da smo pokropili mo-
jega dobrega prijatelja . . .

Prvi pogravec.

Da, da! Dolžnost je bila to, dolžnost!

Drugi pogravec.

Pa tako naglo je umrl gospod Slemenec!

Slak.

Da, da! . . . Umrl je moj dobri prijatelj! Umrl
je . . . In tako pojdemo vsi drug za drugim: eden
prej, drugi pozneje — a vsi, vsi pojdemo! Hudo je

pa vendarle, hudo je to in žalostno, da je umrl
moj dobri Anton! A potolažite se, v Bogu in z Bogom
se potolažite! . . . Joj, joj! . . . Umrl je, umrl je! . . .
Bog vas tolaži in Mati njegova in križani Jezus! . . .

M e t a.

(Joka.) Hvala vam, hvala, da ste jih prišli
kropit! . . . (Otere si solze s predpasnikom.) Bili so že
popolnoma zdravi, potem pa je prišel sin, oni izgub-
ljeni sin . . .

Tretji pogrebec.

Ciril, kaj ne, Ciril je prišel? . . .

M e t a.

Da, prišel je, kakor bi ga vrgel z neba . . .
Prišel je očetu v pogubo, v smrt . . .

S l a k.

(Jokavo.) Joj, joj! Ta sin, ta sin!

M e t a.

(Skrivnostno.) O, in kakšne reči so se godile pri
nas te dni! Strašno, strašno!

Prvi pogrebec.

No, kakšne reči?

M e t a.

Saj sem že pravila prijateljicam pri vodnjaku,
ko smo bile prišle po vode.

Drugi pogrebec.

Da, da! Pravila je nekaj moja dekla doma . . .

Tretji pogrebec.

Tudi moja je pravila.

Slak.

Saj se že splošno govori po mestu.

Meta.

O, veste, streljal vam je, baš tu notri je streljal in se pretepal z očetom.

Prvi pogrebec.

Z očetom se je pretepal, pravite?

Meta.

Da, z očetom! In potem so gospod umrli, od jeze in žalosti so umrli! Še izpovedali jih niso, samo v sveto olje so jih dali.

Drugi pogrebec.

Naj bo Bog milostljiv njegovi duši!

Tretji pogrebec.

Saj je bil dober mož ta gospod Slemenec!

Meta.

Dobri so bili, dobri, pa so morali umreti, tako naglo umreti! Bog jim daj večni mir in pokoj!

Prvi pogrebec.
In večna luč naj mu sveti!

Slak.

Amen, amen!

Drugi pogrebec.
Molite zanj, molite zanj! (Odhajajo skozi vrata v ozadju.)

Meta.

Pa pridite k pogrebu ob petih.

DRUGI PRIZOR.

Helena in dr. Trdina prideta z desne. Prejšnja.

Helena.

(V črni opravi.) O, prosim te, Ivan, stori mi to!

Trdina.

(V črni opravi.) In kaj naj brzojavim?

Helena.

Da je denar v varnih rokah in da ti jamčiš za to. Potem dobim gotovo odgovor.

Trdina.

Dobro torej! (Sede za pisalno mizo in piše.)

Helena.

Saj bi ga že morala prejeti. Bog ve, kaj so ukrenili na Dunaju.

Trdina.

Tako! (Vstane. Meti.) Meta, nesite precej to brzjavko na pošto!

Meta.

Kakor ukazujete, gospod doktor! (Trdina ji da papir in denar, Meta odide skozi vrata v ozadju.)

Trdina.

Bog daj, da bi imela uspeh! A sedaj je treba pripraviti gospo. (Hoče iti na desno, v tem vstopijo Marija, Tilka in Metod.)

TRETJI PRIZOR.

Marija. Tilka. Metod. Prejšnja.

Marija.

(V črni obleki, takisto Metod in Tilka. Opira se na Tilko in Metoda.) Moj Bog, moj Bog! (Sede na zofo.)

Trdina.

Gospa, umirite se!

Marija.

Moj Bog, moj pravični Bog!

Tilka.

Oh, mama! (Poklekne ob nji.)

Metod.

Mati moja! (Sede poleg nje.)

Marija.

Da je moral umreti!

Trdina.

Bog je odločil tako!

Marija.

Da je moral umreti, sedaj umreti, tako umreti,
tako naglo, tako nepričakovano!

Tilka.

Mama!

Marija.

Ali kaj samo to!

Trdina.

Prosim Vas, gospa!

Metod.

Da nam še ti ne zbolíš, mama!

Tilka.

O, umiri se, da še sama ne zbolíš!

Marija.

In kje je on, on?

Trdina.

Lepo Vas prosim, gospa!

Marija.

Ciril!

Tilka in Metod.

Moj brat Ciril!

Marija.

On, ki je umoril svojega očeta!

Trdina.

Gospa, čujte me, prosim!

Tilka.

(Oklene se je okolo vrata.) Mama, zlata mama!

Marija.

Očeta, ki ga je ljubil tako presrečno, moža, ki mi je bil — ah, kaj mi je bil!

Helena.

In če ni končal tudi sebe!

Metod.

Da, tudi sebe...

Marija.

To je tisto, kar mi razjeda srce: ta dvom, ta negotovost, ta strah, ta bojazen!

Trdina.

Verjemite, da ni storil tega.

Marija.

Kadar ga vidim, takrat verjamem. Prej ne, prej ne! Oh, kaj bo, kaj bo?

Trdina.

Saj sem Vam že dejal, gospa: Denar vrnemo, kjer ga je vzela, in smrt očeteva ga izvestno pretrese toliko, da bo potem zaživel čisto drugo življenje . . . Po očetu bodeva z Metodom vse uredila. Ti, Helena, se popelješ z menoj na Dunaj, kjer vse urediva, ter se vrneš z otrokom k nam in ostaneš pri nas.

Helena.

Oh, ne!

Trdina.

Zakaj zopet ne?

Tilka.

Zakaj ne, Helena?

Trdina.

Ne žali me, sestra!

Helena.

Ne morem! Kako naj bi živela tu, kjer živi Cirilova mati?

Marija.

Zakaj govorite tako, Helena?

Helena.

Kadar bi videla otroka, bi se spomnili sinu, spomnili umrlega moža, in žalost in bol bi objela sree Vaše . . . Tako pa pozabite s časoma — vse. Živela

bom zase in za otroka! Zrla bom, kako se razvija draga moja rožica, in molila bom zanj, ki mu je oče, iz dna spokorjene duše bom molila zanj!

Marija.

In ne daste, da bi se radovala ob malem — kako mu je ime? —

Helena.

Kakor je dejal, da je njemu — Artur!

Marija.

Ob malem Arturju tudi jaz, ki sem mati njegovega očeta? O, ne bodite tako kruti!

Helena.

Ko bi mogla! (Poklekne k Mariji.)

Marija.

Ljubila te bom kot svojo hčer in živela bom do konca dni za tvojega otroka, za Arturčka! Daj, ne vzkrati mi tega veselja, moja hči Helena!

Trdina.

Sestra!

Metod in Tilka.

O, čuj mamó, Helena!

Helena.

(Po kratkem premisleku.) Bodisi! Kakor hočete, tako se zgodi!

Trdina.

Tako je prav, Helena!

Marija.

O, kako si nam dobra, Helena!

Tilka.

(Objame jo.) Zdaj boš naša, samo naša!

Helena.

.Vaša in otrokova!

Trdina.

(Pogleda na uro.) Toda čas beži, in skoro pride ura, ko bomo morali spremiti očeta k zadnjemu počitku.

Marija.

(Jokavo.) O, ta ura, ta strašna ura! (Vstane.) Ali prej ga moram še videti. (Hoče k prizidku.)

Trdina.

Ni mogoče. Rakev je zabita... Pripraviti se moramo, gospa. Potem bomo govorili dalje, za sedaj je vse urejeno. (Vsi odidejo na desno, Trdina gre zadnji.)

ČETRTI PRIZOR.

Meta. Prejšnji.

Meta.

(Vstopi skozi vrata v ozadju.) Gospod doktor!

Trdina.

(Na vratih.) Kaj je?

Meta.

O, gospod doktor!

Trdina.

Kaj je vendar? (Stopi v sobo.)

Meta.

Pomislite, pomislite!

Trdina.

Za Boga, kaj naj pomislim?

Meta.

O, k nam hoče, v orožju hoče sem, v tem hipu, v tem žalostnem hipu!

Trdina.

Prosim Vas, to je nestrpno! Kdo hoče k nam?

Meta.

Orožnik, orožniški vodja sili k nam!

Trdina.

Orožniški vodja? In kje je?

Meta.

Tu zunaj.

Trdina.

Pustite ga noter!

Meta.

Danes? Sedaj?

Trdina.

Danes in sedaj!

Meta.

Gospod doktor!

Trdina.

Rečem Vam: precej! (Pokaže ji vrata.)

Meta.

(Gre.) O, taki ljudje, taki grozni ljudje!

PETI PRIZOR.

Orožniški vodja. Prejšnji.

Vodja.

(Vstopi skozi vrata v ozadju.) Oprostite, gospod doktor, da prihajam tak v to hišo.

Trdina.

Prosim! Česa želite?

Vodja.

Jaz ničesar, gospod doktor! Zakon je tisti, ki hoče, in ukaz je oni, ki me je poslal k Vam.

Trdina.

In, prosim, kaj bi radi?

Vodja.

Po mestu se širijo čudne govorice o gospodu Cirilu Slemencu, ki baje sedaj biva v tej hiši.

Trdina.

In te govorice so?

Vodja.

In te govorice so kaj čudne, kakor sem dejal. Pravijo, da je omenjeni Ciril Slemenec prišel hipoma, baje z Dunaja, kjer je bil v neki prodajalnici —

Trdina.

Kdo Vam je to povedal?

Vodja.

Kdo? Dandanes imajo stene ušesa, in vidimo lahko skozi zid, kar se vrši za njim. Pravijo torej, da je bil gospod Ciril Slemenec na Dunaju v prodajalnici tvrdke Adler in Comp.

Trdina.

Za Boga!

Vodja.

In da se je pisal kot njen uslužbenec Artur Neuberg.

Trdina.

Artur Neuberg! — Kdo je to izdal, kdo?

Vodja.

In da je poneveril večjo vsoto svojemu gospodarju . . .

Trdina.

Ker že vse veste, nečem in ne morem tajiti: tako je, kakor pravite!

Vodja.

Torej je res tako! Hvala vam za Vaše pritrdilo!

Trdina.

Ali niste že bili o tem prepričani?

Vodja.

Ne docela, morda nič. Ali po mestu se res širijo govornice o čudnih dogodkih, ki so se vršili poslednje dni v tej spoštovani hiši. Poleg tega sem bral v policijskem listu, ki nam dohaja službeno, kaj se je zgodilo na Dunaju. Videl sem sliko onega Arturja Neubergera, bral popis njegove osebnosti . . . Potem pa, kakor sem že dejal, se je razširila po mestu vest, da se je nepričakovano vrnil sin gospoda Slemenca, da so ob njegovem prihodu zavladale v tej častiti hiši čudne razmere in tako dalje, in tako dalje! — No, saj veste! Vajen sem že presojati dejanja in nehanja človeška — in dejalo mi je nekaj: kaj, ko bi bil ta gospod Ciril Slemenec, katerega obraz je do pičice sličen onemu Arturja Neubergera, kakor mi je znano

še izza dobe, ko je bival doma — kaj torej, ko bi bil ta Ciril Slemenec Artur Neuberg?

Trdina.

Zvijača torej?

Vodja.

Hvala Vam, da ste mi pritrdili! Oprostite mi pa, da še nisem gotov. Zakon, ki me je poslal sem, je strog in neusmiljen, in taki moramo biti mi, kadar prihajamo v njegovem imenu.

Trdina.

Vem to vse, zatorej govorite svobodno!

Vodja.

Kje je sedaj gospod Ciril Slemenec?

Trdina.

Na svojo čast in svoje poštenje Vas zagotavljam da ne vem odgovora Vašemu vprašanju.

Vodja.

Verjamem Vam, a ker sem v službi, Vam ne smem verjeti, zatorej mi blagovolite dovoliti, da prestopim prag in da pogledam, je li tam v onih sobah, ali sploh kje pod streho te hiše gospod Ciril Slemenec. ki ga išče zakon, ukaz in pravica. — Tukaj (se ozre po sobi) tukaj ga ni.

Trdina.

(Odpre vrata na desno.) Prosim, prost Vam je pot!

Vodja.

Hvala Vam! (Odide, za njim Trdina. Nekoliko hipov je oder prazen.)

ŠESTI PRIZOR.

Ciril sam.

Ciril.

(Pride tiho skozi vrata v ozadju. Raztrgan je, gologlav in razmršen. Lice mu je blede, izraža strah, bol, blaznost... Oči so mu udrte, trudne, motne.) Kakor tat se plazim po hiši, kjer sem bil rojen, kjer sem ljubil, kjer sem — Bog moj, kaj sem storil z očetom? ... Hu, že sem mislil, da bi se zaletel s čelom ob skalo v gozdu, kjer sem se skrival kot tat, morilec! Že mi je zatemnela pamet, zatemnel razum, da sem mislil planiti v valove, pa se mi je zbudila neukročena želja, da moram domov pred očeta, pred mater, pred njo, da poravnam, kar sem zakrivil, da se vrnem spet v človeško družbo, iz katere sem izključil samega sebe! ... In kako sem bežal! Kakor da se udara zemlja pod menoj, tako sem drevil med ljudmi semkaj! Deca je metala kamenje za menoj, psi so lajali na me in me grizli v pete ... Jaz pa sem bežal in bežal, da pridem domov, da padem očetu pred noge, da ga zaprosim milosti in odpuščanja! (Pred hišo se čuje vedno rastoči šum.) Kaj pomeni to govorjenje, ta šepet, ta šum? ... (Gre k oknu.)

Hoj, kako vre ljudstvo skupaj, črno, ž alno oblečeno, s svečami, z molki v rokah! Kaj je to? Kaj pomeni to? . . . Moj Bog, kaj se mi zdi? . . . Nekaj strašnega se mi oglaš a v duši! O, kako me boli glava, glava! . . . In ta duh, ta mrtvaški duh okolo mene . . . Kaj čujem, kaj čujem? . . . Moj oče, moj oče!

Glas s ceste.

On ga je umoril, umoril . . .

Več glasov.

Umoril očeta, očeta, očeta . . .

Ciril.

Ha, kaj čujem, kaj čujem! (Skoči k oknu.) Kaj mi hočete, vi psi, vi psi! Kaj me grizete, grizete me v srce! . . . (Zvoni k pogrebu.) To pozvanja k pogrebu . . . Pogrebci pred hišo . . . Ta grozni, moreči duh okolo mene . . . Oče, oče! Kje si, kje si? . . . (Pade na kolena in si zakrije obraz.) O, saj te vidim, vidim te, oče! . . . (Kriči.) Pusti me, ne tepi me! O, psi, psi, grizete mi srce, srce . . . Boli, boli me . . . Hu, hu, hu! . . .

SEDMI PRIZOR.

Helena. Prejšnji.

Helena.

(Plane naglo v sobo z desne.) Kdo vpije? — Jezus, Ciril, Ciril!

Ciril.

(Skoči naglo na noge.) Reci, ženska, hitro, naglo reci: Kje je oče, moj oče?

Helena.

Umiri se, Ciril!

Ciril.

O, reci mi, reci, sicer te ubijem, pri tej priči te ubijem!

OSMI PRIZOR.

Vodja. Marija. Metod. Tilka. Trdina.
Prejšnji.

Marija.

(Zagleda Cirila in steče k njemu.) Jezus Kristus Ciril, moj Ciril!

Tilka in Metod.

(Takisto.) Brat, dragi brat!

Ciril.

O, mati Marija, dej, reci naglo, kje je oče, oče moj! . . . Ta duh, ta mrtvaški duh! . . .

Marija.

O, Ciril!

Ciril.

Jezus, Bog moj, v glavi mi kipi, v glavi, v glavi!

Vodja.

Gospod Ciril Slemenec — Artur Neuberg, v imenu zakona!

Ciril.

Oče, kje je oče, oče!

Trdina.

(Odgrne zastor v ozadju, ki ostane do konca dejanja odgrnjen. Med gorečimi svečami stoji črna rakev na mrtvaškem odru.) Tu je Vaš oče, Ciril!

Ciril.

(Ko zagleda rakev, zavpije in plane k odru ter pade na kolena.) Oče, moj oče! K tebi grem, k tebi v črno zemljo! (Joka. Dolg molk.)

DEVETI PRIZOR.

Meta. Prejšnji.

Meta.

(Prinese brzojavko skozi vrata v ozadju.) Brzojavka za gospico Heleno. (Stoje tako: Meta pri vratih v ozadju. Trdina ob prizidku, na desno vodja, v ospredju Helena. Na levo Marija in Tilka, ob oknu Metod.)

Helena.

(Seže hladno po nji.) Brat, Ivan, beri, ti beri! Jaz ne morem, ne morem!

Trdina.

(Naglo odpre in bere.) Vse oproščeno, skušali bomo poravnati. Potolažite Neubergera in pridite brez skrbi! Adler in Comp.

Helena.

Moj Bog, moj dobri Bog! — O, Ciril, Ciril!

Ciril.

(Počasi vstane.)

Trdina.

Vse je dobro, Ciril! (Skrbno opazuje Cirilovo vedenje.)

Ciril.

(Naglo plane k Trdini in ga tesno objame.) O, Helena, moja Helena! Jaz sem umrl, umrl sem in zagreblji so me v zemljo! In črvi so zgrizli moje truplo, in srce mi je zgnilo v črni zemlji!

Marija.

Kaj ti je, moj Ciril, Ciril?

Ciril.

(Hipoma objame Heleno.) O, moja mati! In iz prahu mojega je zrasla rdeča roža ljubezni z zelenimi listi

upanja in poleg nje je zacvetela bela lilija moje ljubezni! . . . Bela lilija moje mrzle krvi . . . moje sreče . . . (Objame vodjo.) O, moj brat, moj brat! Ti si me kropil z ognjenimi solzami svoje sreče . . . in jaz sem popil te solze in sem bil srečen v smrti! . . .

Trdina.

Zblaznel je!

Ciril.

(Objame Marijo.) In prišla si ti, Marica, na moj grob si prišla in bila si na njem mrzel, trd kamen . . .

Zavesa počasi pade.

Cena **60** kr.

